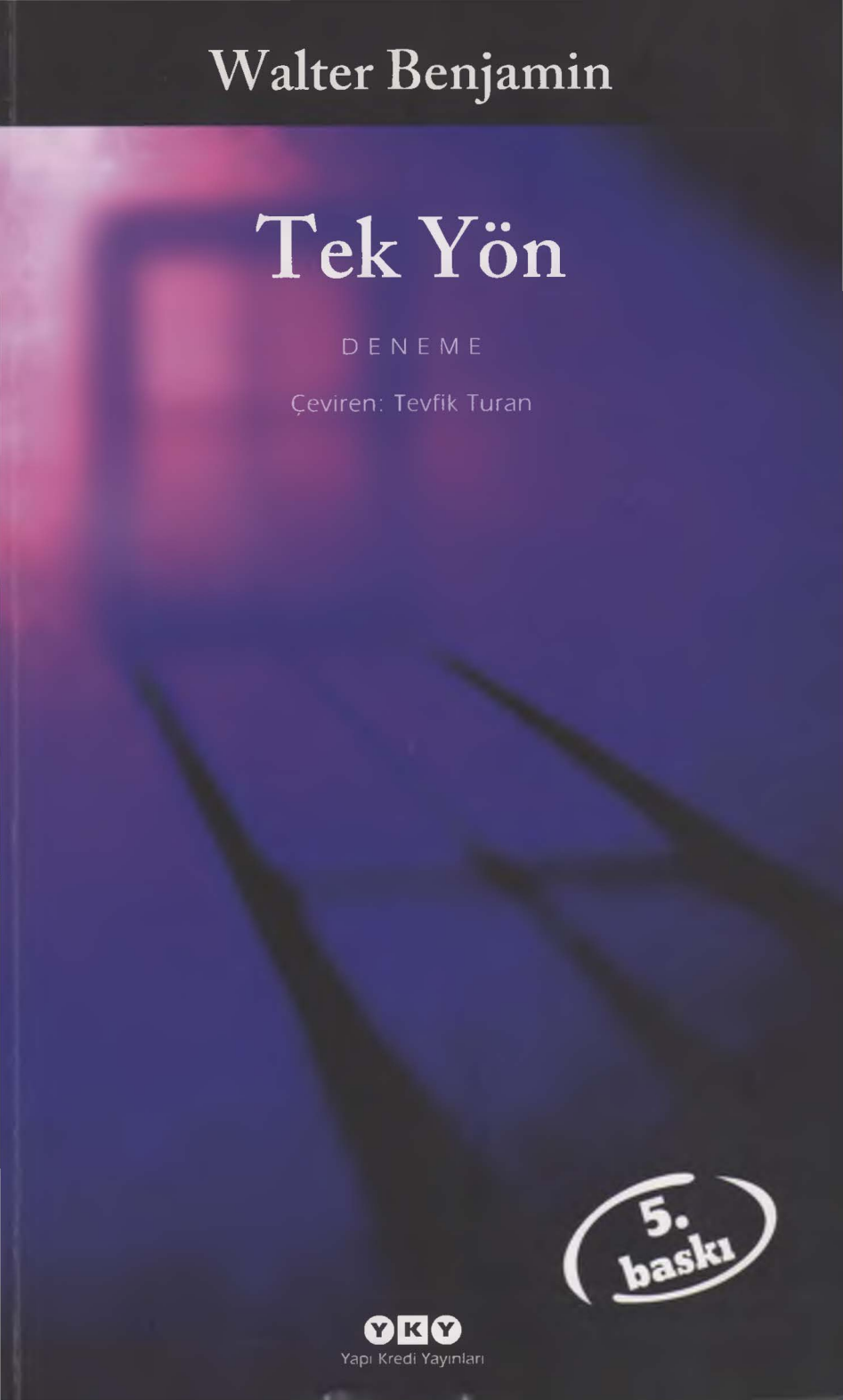
Walter Benjamin

Tek Yön

DENEME

Çeviren: Tevfik Turan

5. baskı

YKY
Yapı Kredi Yayınları

TEK YÖN

Walter Benjamin 15 Temmuz 1892'de Berlin'de doğdu, 26 Eylül 1940'ta Port-Bou (Fransa) yakınlarında öldü. Alman edebiyat eleştirmeni, düşünür, kültür tarihçisi ve estetik kuramcısı.

Yahudi bir aileden gelen Benjamin; Berlin, Freiburg im Breisgau, Münih ve Bern'de felsefe öğrenimi gördü. 1920'de Berlin'e yerleşerek edebiyat eleştirmenliği ve çevirmenlik yapmaya başladı. 1928'de sunduğu *Ursprung des deutschen Trauerspiels* (Alman Tragedyasının Kökenleri) adlı doktora tezi Frankfurt Üniversitesi'nde geri çevrilince zaten pek sıcak bakmadığı akademik kariyerden bütünüyle vazgeçti. Ernst Bloch, Theodor W. Adorno ve Bertolt Brecht'in etkisiyle 1930'larda giderek Marksizme yakınlaşan Benjamin 1933'te Almanya'yı terk ederek Paris'e yerleşti. Burada edebiyat dergilerine ve New York'ta Adorno ve Horkheimer tarafından yayımlanan *Sosyal Araştırmalar Dergisi*'ne eleştiri ve denemeler yazdı.

1939 yılında, Alman mülteciler tarafından yayımlanan bir dergide çıkan yazısı nedeniyle Alman vatandaşlığından çıkarıldı. Almanların Fransa'yı işgal etmesi ve Paris'teki evini Gestapo'nun basması üzerine Fransa'nın güneyindeki Port-Bou kentine kaçtı; burada polis tarafından Gestapo'ya teslim edileceğini öğrenince intihar etti.

Başlıca yapıtları: Daha çok deneme türünde kaleme aldığı yazıları *Goethes Wahlverwandtschaften* (1924-25; Goethe'nin Gönül Bağları), *Einbahnstrasse* (1928; Tek Yön), *Berliner Kindheit um Neunzehnhundert* (1950; 1900'lerde Berlin'de Çocukluk), *Illuminationen* (1961; Parıltılar) ve 1927 yılında başlayıp, ölümü nedeniyle tamamlayamadığı *Passagenwerk* (Pasajlar, YKY 1993) gibi kitaplarda toplandı.

Tevfik Turan 1954'te doğdu. İstanbul Üniversitesi'nde Alman filolojisi okuduğu yıllarda başladığı çeviri çalışmalarını TTOK'da mütercimlik, Türk-Alman Eğitim Merkezi'nde Almanca öğretmenliği, İstanbul ve Hamburg Üniversiteleri'nde Türkçe okutmanlığı yaparken sürdürdü. İlk çeviri kitabı, Patrick Süskind'den Koku, 1987'de yayımlandı. Bunu Peter Handke, Sten Nadolny, Wassily Kandinsky ve Walter Benjamin çevirileri izledi. Şiir çevirileri, Hokka dergisi dışında, Ernst Jandl'ın *Daha İyisi Saksofon* (YKY, 1998) adlı kitabında yayımlandı.

Walter Benjamin'in
YKY'deki kitapları:

Pasajlar *(1993)*
Tek Yön *(1999)*

WALTER BENJAMIN

Tek Yön

Çeviren:
Tevfik Turan

Deneme

Yapı Kredi Yayınları

Yapı Kredi Yayınları - 1161
Edebiyat - 314

Tek Yön / Walter Benjamin
Almancadan çeviren: Tevfik Turan

Kitap editörü: Vedat Çorlu
Düzelti: Korkut Tankuter

Kapak tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Mas Matbaacılık A.Ş.
Hamidiye Mah. Soğuksu Cad. No: 3 Kağıthane-İstanbul
Telefon: (0 212) 294 10 00 e-posta: info@masmat.com.tr
Sertifika No: 12055

Alınanca ilk baskı: Einbahnstrasse, Berlin 1928
Çeviriye temel alınan baskı: Einbahnstrasse, Frankfurt am Main, 1955
YKY'de 1. baskı: İstanbul, Mayıs 1999
5. baskı: İstanbul, Nisan 2011
ISBN 978-975-363-630-X

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2005
© Suhrkamp Verlag / Franfurt am Main, 1955

Sertifika No: 12334
Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr

İÇİNDEKİLER

Benzin İstasyonu • 11
Kahvaltı Verilir • 11
No.113 • 12
Erkekler • 14
Memleket Saat Ayarı • 14
Evine Dön! Her Şeyi Affettik • 14
Zadegâna Layık Şekilde Dayalı Döşeli On Odalı Daire • 15
Züccaciye • 16
Eldiven Çeşitleri • 17
Meksika Elçiliği • 18
Bu Yeşil Sahanın Halkımızca Korunması Rica Olunur • 19
Şantiye • 20
İçişleri Bakanlığı • 21
Bayrak ... • 21
... Yarıya • 21
Kaiserpanorama • 22
Altyapı Çalışmaları • 30
Titiz Hanımlar İçin Kuaför • 30
Basamaklara Dikkat • 31

Yeminli Muhasebe Müfettişi • 31
Ders Araçları • 33
Almanlar, Alman Birası İçin! • 34
İlan Yapıştırmak Yasaktır! • 35
No.13 • 38
Silah ve Cephane • 39
İlkyardım • 40
İçmimari • 40
Kağıt ve Kırtasiye • 40
Hediyelik Eşya • 42
Fotoğraf İşleri • 42
Antika Eşya • 47
Saatçi ve Kuyumcu • 49
Ark Lambası • 50
Balkon • 50
Kayıp Eşya Bürosu • 50
Durak - 3 Faytondan Fazlası Bekleyemez • 51
Savaşçılar Anıtı • 52
Yangın İhbar Noktası • 53
Yolcular İçin Hatıra Eşyası • 54
Gözlükçü • 57
Oyunçakcı • 57
Poliklinik • 63
Bu Saha Kiralıktır • 64
Büro Malzemeleri • 65
Ambarlama: Nakliye ve Ambalaj • 66
Tadilat Dolayısıyla Kapalı • 67
"Augias" Otomat Lokantası • 67
Pulcu • 67

Si Parla Italiano • 71
Fennî İmdat Servisi • 71
Tuhafiye • 72
Vergi Müşaviri • 72
Dar Gelirliler İçin Hukuki Danışma Servisi • 73
Tabip - Gece Bu Zili Çalınız • 74
Madame Arianne - Solda İkinci Giriş • 75
Maskeli Balo Levazımatı • 77
Müşterek Bahis Bayii • 78
Bira Salonu - Ayakta • 79
Dilencilik ve Kapıönü Satıcılığı Yasaktır! • 80
Planetaryuma Gider • 81

Bu caddenin adı
ASJA LACIS CADDESİ
yazarda
caddeyi açan
mühendisin adı

BENZİN İSTASYONU

Hayatın yapısını kurma işi şu anda, kanılardan pek daha çok olguların gücü altına girmiş durumda. Hem bunlar şimdiye kadar hiçbir zaman, hiçbir yerde kanılara temel olma durumuna gelmemiş olgular. Bu şartlar altında gerçek edebiyat etkinliği edebî çerçeveyle yetinebilme iddiasını atamaz ortaya – daha çok, kısırlığının alışılagelmiş bir ifadesi olur böylesi. Edebiyat etkinliği anlam taşıyacaksa, ancak yapma ile yazmanın kesin biçimde birbirini izlemesiyle ortaya çıkacaktır; bu etkinlik eylem içindeki topluluklar üzerindeki etkisine kitabın iddialı, evrensel tavrından daha uygun düşen, pek de göze batmayan biçimlerini bildirilerde, broşürlerde, dergi yazılarında ve makalelerde kullana kullana oluşturacaktır. Görülüyor ki, şu anın gereklerine, ona etki ederek yeterli olabilen dil sadece, bu çabucak konuşabilen dildir. O dev toplumsal hayat düzeneği için görüşler makineler için yağ neyse odur; insan bir türbinin başına geçip üstüne makine yağı boca etmez, azıcık yağ püskürtür, nerede olduğunu bildiği gizli oyuklara ve aralıklara.

KAHVALTI VERİLİR

Bir halk deyişi vardır, rüyaların ertesi sabah aç açına anlatılmaması gerektiği yolunda. Uyanan kişi o sırada henüz gerçekten rüyanın çekim alanı içinde tutuklu gibidir. Çünkü yıkanma vücudun sadece yüzeyini ve gözle görülür hareket işlevlerini çekip ışığa getirir, oysa daha derin tabakalar sabah temizliği süresince bile rüyanın kurşunî alacasında

kalmak için direnir, hatta uyanık geçen ilk saatin yalnızlığında iyice yerlerine yerleşir. Gün ile dokunuşmaktan, ister insanlar karşısında duyduğu korkudan dolayı, ister kendi iç toplanışı için olsun, kaçınan kişi yemek istemez, kahvaltıya yüz vermez. Böylece, gece dünyasıyla gündüz dünyasının birbirinden kopmasını önler. Haklılığı sadece, duada değilse, rüyanın yanarak yoğun bir sabah çalışmasına dönüşmesinde görülebilecek bir özendir bu, bir yandan da hayatın ritimlerinin kaynaşmasına yol açar. Bu ruh durumu içinde rüyaları kaleme almak fena sonuç verir, çünkü insan, yarı yarıya henüz rüya dünyasına mensup, sözlerinde bu dünyayı ele verir ve onun kendisinden öç almasını beklemeye başlar. Yeni zamanın diline daha yakın bir deyişle: insan kendini ele verir. Rüya görürkenki safdilliğinin korumasına sığmayacak kadar büyümüştür; rüyasında gördüklerine, üzerlerinde egemenliğini kurmadan dokunmakla, teslim olur. Çünkü rüya üzerine sadece öbür kıyıdan, gün aydınlığından bakarak, hatırlayışın düşünceyle üstünlük kurmuş biçiminden yola çıkarak konuşmaya izin vardır. Rüyanın bu öte yanına sadece bir arınma içinde ulaşılabilir, ki bu yıkanmaya koşut, ama ondan bütünüyle farklı bir arınmadır. Yolu mideden geçer. Aç insan rüyadan sanki uykuda konuşuyormuş gibi söz eder.

NO. 113

Görüntüyü barındıran saatler
Rüyanın binasında eriyip gitti

Bodrum Katı

Hayatımızın evinin sahneye konuşuna yönetmenlik eden ritüeli çoktan unutmuşuzdur. Ama bu ev zaptolunmak üzereyse ve üzerine düşmanın

bombaları inmeye başlamışsa, ne kadidi çıkmış, garip antikalar belirmez ki temellerin arasında! Büyücü duaları mırıldanarak neler gömülmemiş, neler kurban edilmemiştir; ne dehşet verici bir garabet müzesidir, o aşağıda, derin bölmelerinin en gündelik şeylere ayrılmış olduğu yerde karşımıza çıkan. Umarsız bir gece rüyamda, onyıllar önce kaybettiğim ve bir daha da pek aklıma gelmeyen ilk sınıf arkadaşımla coşku içinde dostluk ve kardeşlik tazelediğimi görmüştüm. Ama uyanırken şunun farkına vardım: yılgınlığın bir patlama gibi gün ışığına çıkardığı şey, bu insanın, o duvarların içine örülmüş olan ve "burada bir kere oturan hiçbir yönden ona benzemesin" diyen kadavrasıydı.

Bekleme Odası
Goethe'nin evini ziyaret. Rüyamda odalar gördüğümü hatırlamıyorum. Bir okulunkine benzeyen, badanalı koridorlardan oluşan uzun bir geçit. Rüyanın figüranları iki yaşlıca İngiliz kadın ziyaretçi ile bir hademe. Hademe bir koridorun son ucunda, bir pencere önündeki kürsüde açık duran ziyaretçi defterine kaydolmamızı istiyor. Defterin başına geçtiğimde, adımın bir çocuğun iri, çolpa harfleriyle yazılmış olduğunu görüyorum.

Yemekhane
Bir rüyada kendimi Goethe'nin çalışma odasında gördüm. Weimar'daki odayla bir benzerliği yoktu buranın. Her şeyden önce, çok küçüktü ve sadece bir penceresi vardı. Yazı masası pencerenin karşısına gelen duvara, dar kenarından bitişikti. Masada, en yaşlı haliyle, oturmuş, yazıyordu edip. Ben bir kenarda, yaklaşmadan dururken yazmayı bırakıp küçük bir vazo, antik bir parça verdi bana, hediye olarak. Vazoyu elimde evirip çevirdim. Odaya

dehşetli bir sıcak çökmüştü. Derken Goethe ayağa kalktı ve benimle yan odaya geçti: uzun bir sofra kurulmuştu burada, akrabalarım için. Ama sofra onların sayısından çok daha fazla kişiye göre hesaplanmışa benziyordu. Herhalde, ölmüş büyüklere de yer ayrılmıştı. Masanın sağ başına, Goethe ile birlikte oturdum. Yemek bittiğinde kendisi güçlükle doğrulabildi yerinden, ben de bir el hareketi ile, ona destek olmama izin vermesini rica ettim. Dirseğine dokunuşum içime öyle dokundu ki, ağlamaya başladım.

ERKEKLER

İkna etmek kısırdır.

MEMLEKET SAAT AYARI

Büyükler için, bitmiş eserlerden çok, ömürleri boyunca çalışmalarının izini taşıyan fragmanlar ağırlık taşır. Çünkü ancak daha zayıf, daha dağınık olan kimse bir şeyi bitirmekten kıyas kabul etmez bir sevinç duyar, hayat kendisine yeniden bağışlanmışçasına. Dâhiye her çeşit kesinti, ister kaderin ağır darbeleri, ister masum bir uyku, atölyesinin durmak bilmeyen çalışması içinde kendiliğinden gelir. Ve bu atölyeyi koruyan sınırları fragmanında çizer. "Deha çalışkanlıktır."

EVİNE DÖN! HER ŞEYİ AFFETTİK

İnsan çocukken, barfiksten atlayan biri gibi, kendi şans tekerleğini çevirir; er ya da geç büyük ikramiye düşecektir bu tekerleğin içinden. Çünkü sadece, daha on beşimizde ne biliyor ya da geliştiriyor

idiysek, günün birinde çekiciliğimizi o oluşturacaktır. Bir şey vardır ki, bu yüzden hiçbir zaman telafi edilemez: ana-babasından kaçmayı ihmal etmiş olmak. Bu yıllardaki kırk sekiz saatlik teslimiyet içinden ömre değen bir mutluluğun kristali bir tuz eriyiğinden fışkırırcasına beliriverir.

ZADEGÂNA
LAYIK
ŞEKİLDE
DAYALI
DÖŞELİ
ON ODALI
DAİRE

19. Yüzyıl'ın ikinci yarısındaki mobilya üslubunu doyurucu biçimde tasvir ve aynı zamanda analiz eden tek kaynak, güç merkezlerinde evin dehşetinin bulunduğu belli bir çeşit polisiye romandır. Eşyaların yerleştirilişi aynı zamanda ölüm tuzaklarının kuruluş planıdır ve art arda sıralanan odalar kurbana hangi yoldan kaçacağını buyurur. Özellikle bu çeşit romanların Poe ile, yani böyle evlerin henüz ortada olmadığı bir zamanda başlaması buna ters düşmez. Çünkü büyük şairler eserlerini, istisnasız olarak, kendilerinden sonra gelecek bir dünya içine oturtarak kurar; nitekim Baudelaire'in şiirlerindeki Paris caddeleri ancak 1900'den sonra gerçekleşmiş, Dostoyevski'nin insanları da daha önce görülmemiştir. Oyma işçiliğiyle dolup taşan devasa büfeleri, palmiyenin yerleştirildiği güneşsiz köşeleri, korkuluğun arkasında güvene alınmışa benzeyen cumbaları ve gaz alevinin ıslık çaldığı uzun koridorları ile altmışlı-doksanlı yıllar arasının burjuva iç mekânı ancak cesetlere yuva olmaya uygun düşer. "Bu kanepede teyze öldürülebilir, olsa olsa." Mobilyalardaki ruhsuz zenginlik ancak cenaze indinde gerçek konfora dönüşür. Polisiye romanlardaki Doğu manzaralarından çok daha ilginçtir, bu iç mekân-

lardaki Doğu: İran halısı, otoman, askılı şamdan ve soylu Kafkas hançeri. Ağır, büzgülü kilimlerin ardında, ev sahibi bay değerli kâğıtlarıyla sefa sürer ve kendini Doğulu bir tacir, Gözbağistan Hanlığı'nın tembel bir paşası gibi hissedebilir, ta ki güzel bir günde, divanın üzerinde, gümüş kılıfında asılı o hançer öğle uykusuna ve hayatına son verene kadar. Burjuva evinin şehvetli kocakarının jigolosunu beklemesine benzeyen ve adsız katilin özlemiyle çırpınan bu kimliğini çok iyi yakalayan birkaç yazar vardır ki, "polisiye roman yazarı" olarak damgalanmış ve hak ettikleri şereften –belki de, yazdıklarında burjuva, iblisler meclisinden bir parça varlık kazandığı için– yoksun bırakılmışlardır. Burada verilmeye çalışılan havayı Conan Doyle yazılarının birkaçında, A.K. Green adlı kadın yazar geniş kapsamlı bir üretim çerçevesinde işlemiş ve on dokuzuncu yüzyıl üzerine yazılmış büyük romanlardan biri, "Opera'nın Hayaleti" ile Gaston Leroux bu türü yüceltmiştir.

ZÜCCACİYE

Şu günlerde kimse "elinden gelen"e güvenmemeli. Güçlülük irticalde. Bütün canalıcı vuruşlar sol elle yapılıyor.

Her akşam ziyaret ettiğim ...'in evine giden uzun bir inişin başında bir kemer vardı. O taşındıktan sonra kemerin açıklığı karşımda, işitme duyusunu kaybetmiş bir kulak kepçesi gibi durur oldu.

Gecelikli bir çocuk, eve gelen misafiri selamlamaya ikna edilemiyor bir türlü. Evdekiler boş yere, habire kuralların dilini konuşarak, çocuğun utangaçlığını yenmeye çalışıyorlar. Çocuk birkaç dakika sonra gösteriyor kendini misafire, bu sefer çırılçıplak. Bu arada yıkanmış.

Şosenin özündeki güç, insan üzerinde gittiği zaman başka, uçakla yükseğinden uçtuğu zaman başkadır. Keza bir metnin gücü de, okurken başka, kopya ederken başka olur. Uçan kişi sadece, yolun arazi üstünde nasıl ilerlediğini görür; yol ona, çevresindeki toprakla aynı yasalara uyarak yuvarlanıp gidiyormuş gibi gelir. Sadece yürüyen kişi yolun egemenliğinden ve o aynı, uçaktaki için yuvarlanıp açılmış bir düzlükten öte bir şey olmayan arazinin içinden, bir komutanın seslenişinin askerleri siperden çıkarışı gibi, uzaklar, güzel manzaralar açıklıklar, perspektifler çekip çıkarışından haberdar olur. Bunun gibi, sadece kopya edilen metindir, onunla uğraşanın ruhunu ortaya çıkaracak komutu verebilen; öte yanda sade okur içdünyasındaki yeni görünümleri hiçbir zaman tanımaz, metnin, durup durup çetrefilleşen içdünya cengelinde bu görünümleri nasıl hazırladığını bilmez. O yüzden, Çinlilerin kitap kopyacılığı edebiyat kültürü için kıyas kabul etmez bir güvence ve kopya Çin'in bilmecelerine bir anahtardır.

ELDİVEN ÇEŞİTLERİ

Hayvanlardan iğrenmekte hâkim duygu, dokunulduğu zaman onlar tarafından tanınma korkusudur. İnsanın derinliklerinde dehşete düşen şey iğrenti uyandıran o hayvana pek az yabancı olan bir şeyin kendi içinde varolduğu ve hayvanın bunun farkına varabileceği yolundaki belli-belirsiz bilinçtir. – Her iğrenti, kaynağında, dokunmaktan iğrenmedir. Bu duygunun üstesinden gelme çabası bile ancak fevrîlikle, taşkınlıkla amacına ulaşır: iğrenç olanı heyecanla bağrına basar, yeyip bitirir, oysa öte yanda, cildin en hafif dokunmaları bile tabu olmaya devam eder. Ancak bu şekilde, insandan iğrenti duygusunun aynı anda hem aşılmasını, hem rafine

bir biçimde işlenmesini isteyen ahlakî buyurudaki tezatın gereği yerine getirilir. İnsanın, seslenişlerine iğrentisinin cevap verdiği sade yaratıklarla olan hayvanca akrabalığını inkâr etmesi yasaktır: kendini onların efendisi kılmak zorundadır.

MEKSİKA ELÇİLİĞİ

Je ne passe jamais devant un fétiche de bois, un Bouddha doré, une idole mexicaine sans me dire: C'est peut-être le vrai dieu

Charles Baudelaire

Rüyamda bir keşif gezisi grubunun üyesi olarak Meksika'da olduğumu gördüm. Yükseklerdeki bir cengeli geçtikten sonra dağlarda, yerin üstünde kalan bir mağaralar sistemine dalmıştık ve burada, ilk misyonerlerin zamanından bugüne kadar kalan, üyelerinin yerliler arasında din yayma görevlerini sürdürdüğü bir tarikat vardı. Ölçülere sığmaz büyüklükte ve tepesi Gotik bir sivrilmeyle kapanan orta mağarada tarikatın eski geleneğince ayin yapılıyordu. Biz de aralarına girdik ve ayinin ana bölümünü görebildik: rahiplerden biri bir Meksika fetişini kaldırıp mağara duvarının iyice yüksek bir yerlerine asılmış olan bir ahşap Baba-Tanrı büstüne doğru tuttu. O zaman Tanrı'nın başı, 'hayır' dercesine, sağdan sola doğru üç kere çevrildi.

Nedir, "çözülen"? Ömrün bütün soruları manzaramızı kapatan bir ağaçlık gibi kalmaz mı geride? Ağaçları köklemek, ya da hiç değilse seyreltmek aklımıza bile gelmez, pek. Yürümeye devam ederiz, geride kalır ağaçlık; uzaktan bakıldığında gerçi topluca görülebilir bir haldedir, ama bulanıklaşmış, gölgelenmiş ve o ölçüde de esrarengiz bir yığına dönüşmüştür.

Yorum ile çevirinin metin karşısındaki konumları üslup ile taklidin tabiat karşısındaki konumları gibidir: çeşitli bakış açıları altında aynı olgu. Kutsal metin ağacı söz konusuysa, ikisi de sadece sürgit hışırdayan yapraklar, dünyasal metin ağacı söz konusuysa, vaktinde düşen meyveler.

Seven kişi sevilenin sadece kusurlarına, bir kadının sadece garipliklerine ve zayıflıklarına bağlılık duymaz, onu, kadının yüzündeki kırışıklarla benler; eprimiş elbiselerle çarpık bir yürüyüş bütün güzelliklerden daha sürekli ve daha acımasızca bağlar. Herkes çoktan geçirmiştir bu tecrübeyi. Peki niçin? Duyumun yerinin kafada olmadığını, bir pencereyi, bir bulutu, bir ağacı beynimizde değil, daha çok onları gördüğümüz yerde algıladığımızı ileri süren öğreti doğruysa, sevgiliye bakarken de öyle, kendi dışımızda oluruz. Ama bu sefer eziyet veren bir gerilim ve hayranlık içinde. Duyum gözleri kamaşmış biçimde, bir kuş sürüsü gibi, kadının yaydığı ışık içinde uçuşup durur. Nasıl kuşlar ağacın gizleyen yaprakları arasında korunak ararsa, duyumlar da gölgeli kırışıklara, hoş bir eda taşımayan el-kol hareketlerine ve sevilen gövdenin göze çarpmayan kusurlarına sığınır,

sinip gizlendikleri o yerlerde güven bulurlar. Ve geçip gidenlerden hiçbiri hayranın aşk ateşinin tam da buralarda, kusurlu köşelerde, kınanacak yerlerde yuvalandığının farkına bile varmaz.

ŞANTİYE

Kılı kırk yararak, çocuklara faydalı olacak nesnelerin –öğretici araçlar, oyuncak, ya da kitapların– yapımı üstünde kafa yormak akıl kârı değildir. Aydınlanma'dan beri eğiticilerin en iç karartıcı akıl yürütmelerine temel olmuş bir alandır bu. Gözlerinin psikolojiden başka bir şey görmez olması yeryüzünün çocuk dikkatine ve uğraşına yatkın nesnelerin en eşsizleriyle dolu olduğunu fark etmelerine engel olmaktadır. En dolaysızlarıyla. Çünkü çocuklar, kendilerine özgü bir biçimde, her çeşit işin yapıldığı, nesneler üzerinde gözle görülür biçimde eylemde bulunulan yerlere uğrama eğilimindedir. İnşaat, bahçe ya da ev işlerinden, dikişten ya da marangozluktan kalan artıklar karşı konmaz biçimde çeker onları. Artık malzemede nesneler dünyasının onlara, sadece onlara çevirdiği yüzleri görürler. Artıklarla yetişkinlerin eserlerini yeniden yaratmaktan çok, bambaşka türden maddeleri, bunlardan oyun sırasında oluşturdukları şeyler sayesinde, birbirlerine karşı yeni, apayrı bir ilişki içine sokarlar. Çocuklar böylece kendi kendilerine, kendilerinin olan bir nesneler dünyası elde ederler, büyüğünün içinde bir küçük dünya. İnsan kendi eyleminin, yanı sıra donanım ve araç olarak kullandığı her şeyle birlikte kendi başına çocuklara ulaşan yolu bulmasına razı gelmiyor da çocuklar için özellikle bir şey yaratmak istiyorsa, bu küçük nesneler dünyasının normlarını göz önünde tutmalıdır.

İÇİŞLERİ
BAKANLIĞI

Bir insan geleneksel olana karşı ne kadar düşmanca bir tavır alıyorsa, özel hayatında da o kadar büyük bir acımasızlıkla, yasalarını gelecekteki bir toplumsal durumun ortaya koymasını istediği normları geçerli kılacaktır. Sanki bu normlar ona, henüz hiçbir yerde gerçekleştirilmemiş olduklarına göre, hiç değilse kendi hayatında yoğurulmaları görevini yüklemekteymiş gibidirler. Oysa kendini zümresinin ya da halkının en eski gelenekleriyle uyum içinde gören adam, özel hayatında ara sıra inadına, kamu hayatında hoşgörü göstermeksizin savunduğu ilkelere ters davranır ve en ufak bir vicdan sıkıntısı duymadan, bu davranışını gizliden gizliye, kendi savunduğu ilkelerin sarsılmaz yetkesine en tutarlı bir örnek olarak över. Böylece ayrılır birbirinden anarşist-sosyalist ve tutucu politikacı tipleri.

BAYRAK - -

Veda edenin sevilmesi ne kadar daha kolaydır! Çünkü uzaklaşan kişi için, gemiden ya da trenin penceresinden sallanan o varla yok arası bez parçasının beslediği alev daha saftır. Uzaklık, gözden kaybolmakta olanın içine bir boya gibi işler ve onu munis bir kora çevirir.

- - YARIYA

Yakınlık duyduğumuz biri ölünce, bunu izleyen ayların gelişmeleri içinde öyle bir şey vardır ki, – her ne kadar onunla paylaşmak istersek de– sanki ancak onun uzakta oluşu sayesinde meydana gelebildiğini fark eder gibi oluruz. Onu sonunda, artık anlamaz olduğu bir dille selamlamaktayızdır.

KAISER-PANORAMA

Alman enflasyonunda bir gezi

I. Alman burjuvasının ahmaklıkla korkaklığın kaynaşmasından oluşan yaşama biçimini günbegün açığa vuran deyimler dağarcığı içinde, hemen yakın gelecekte başgösteren bir felaket üzerine söylenen, "Bu artık böyle gidemez" sözü vardır ki, özellikle üzerinde düşünmeye değer. Geçmiş onyılların mülkiyet ve güvenlik tasavvurlarına çaresizce yapışıp kalmak vasat insanı halihazır ortamın temelini oluşturan gayet dikkat çekici ve bütünüyle yeni düşünceleri algılamaktan alıkoyuyor. Savaş öncesi yıllarındaki görece istikrardan nasibini almış olan bu insan, elindeki varlığı azaltacak her durumu istikrarsızlık saymadan edemeyeceği inancındadır. Oysa istikrarlı şartların rahat şartlar olması asla ve asla gerekmez, nitekim savaş öncesinde de, istikrarlı şartların kendileri için sefalette istikrar anlamına geldiği tabakalar vardı. Çöküş hiç mi hiç istikrarsızlık demek olmadığı gibi, yükselişten daha şaşılası bir şey de kesinlikle değildir. Sadece, halihazır ortamın tek mantığının yıkılış olduğunu görebildiğini itiraf eden bir hesaplaşma olup bitenin günbegün tekrarı karşısında sürekli gevşeyip zayıflamaya varan bir şaşkınlıktan kurtulacak ve çöküşün belirtilerini hem tek, hem mutlak istikrar olarak ve sadece kurtuluşu neredeyse mucizeye ve kavranmaz'a ulanan olağanüstülük olarak algılayacak noktaya ulaşır. Orta Avrupa'nın halkları bir şehrin çepeçevre kuşatılmış, barutları, erzakları bitmek üzere ve kurtuluşlarının insan aklının yettiği kadarıyla düşünülemeyecek sakinleri gibi yaşamakta. Teslim olmanın ciddiyetle düşünülmesini gerektiren bir durum; sonunda ister merhamet, ister yavuzluk olsun. Fakat Orta Avrupa'nın kendini karşısında hissettiği o dilsiz, görülmez kuv-

vet pazarlığa girmiyor. Böyle olunca, bir yandan son taarruzu beklerken, bakışları tek kurtarıcı olması söz konusu olan olağanüstü'ye çevirmekten başka yapacak şey kalmıyor. Ama bu gerilim dolu ve şikâyetten uzak dikkat kesilmişlik durumu, bizi kuşatan güçlerle esrarengiz bir temas içinde olduğumuza göre, mucizeyi gerçekten yaratabilir. Buna karşılık, işlerin artık böyle sürüp gidemeyeceği beklentisi günün birinde dersini alacaktır: Gerek bireyin gerekse toplulukların çilesinin ötesinde artık sürüp gidemeyeceği tek bir sınır vardır: mahvoluş.

II. Garip bir zıtlık: insanlar davranırlarken aklında sadece en nekesçesinden özel çıkarları var, ama aynı zamanda davranışlarını hiçbir zaman olmadığı kadar da kitlenin içgüdüleri belirliyor. Ve kitlenin içgüdüleri her zaman olduğundan daha büyük ölçüde şaşkın ve hayata yabancı düşmüş durumda. Hayvandaki karanlık içgüdü –sayısız hikâyenin anlattığı üzere– yaklaşan, ama daha görünürde olmayan tehlikeden kurtaracak yolu bilirken, bu toplum –ki her bireyi gözünü sadece kendi zavallı esenliğine dikmiş– hayvansı bir bilinçsizlikle, ama hayvanlardaki bilinçsiz bilgiden de yoksun, kör bir kitle olarak her türlü, hatta en göze görünür tehlikenin bile kucağına düşüyor; ve bireysel hedeflerin farklılığı bunları belirleyen güçlerin özdeşliği karşısında anlamsız kaçıyor. Kendini durup durup yeniden göstermiş bir şey var: Toplumun alışılmış, ama bu arada çoktan kaybedilmiş olan hayata bağlanışı öyle bir katılık taşıyor ki, zekâyı kullanmanın aslında insana özgü türü olan ileriyi görme yetisini en büyük tehlike karşısında bile saf dışı bırakıyor. Öyle ki, ahmaklığın tablosu kemale eriyor bu toplumun içinde: canalıcı önem taşıyan güdülerin güvenilmezliği, hatta sapmışlığı ve zekânın güçsüzlü-

ğü, hatta yozluğu. Budur, Alman vatandaşlarının bütününün içinde bulunduğu durum.

III. Bütün yakın insan ilişkilerini neredeyse katlanılmaz bir çeliciliği olan bir açık-seçiklik yönetiyor ki, ilişkilerin bu gücün karşısında ayakta kalması pek mümkün değil. Çünkü para bir yandan korkunç bir biçimde bütün hayatî çıkarların merkezinde yer alırken, öte yandan, karşısında hemen her insanî ilişkinin başarısızlığa uğradığı engel de gene kendisi olmakla, gerek tabiî olanda, gerek ahlakî olanda bulunan o güven, sükûnet ve sağlık gittikçe kayboluyor.

IV. "Çıplak sefillik"ten söz edilmesi boşuna değildir. Sefilliğin –zaruret kanununa boyun eğildiğinde âdet haline gelmeye başlayan, ama gene de gizlenenin sadece binde birini görülür kılan– teşhirinde en uğursuz olan şey merhamet, veya görenin kendi içinde uyanan, kendisinin bu durumdan ne kadar uzak olduğu yolundaki müthiş bilinç değil, duyduğu utançtır. Ne olmaz şeydir, Almanya'da; açlığın, sefilleri, gelip geçenlerin kendilerine yara olan ayıplarını örtmeye çalıştıkları banknotlarıyla yaşamaya zorladığı bir büyük şehirde yaşamak.

V. "Fakirlik ayıp değil." Hem de nasıl. Hem ne kadar ayıp ediyorlar fakire. Ayıp ediyorlar ve onu bu vecizeyle avutuyorlar. Bir zamanlar haklı sayılabilmiş olan vecizelerden biri bu; son kullanma tarihi çoktan gelmiş. O gaddarca "Çalışmayan yemesin" sözünden hiç farklı değil. Adamını doyuran işin olduğu zamanlarda, adamını ayıba sokmayan bir fakirlik de vardı: yanlış yerde yetişmiş olmaktan ve başka talihsizliklerden ileri gelirdi. Oysa milyonların içine doğduğu, yüzbinlerin fakirleşerek düştüğü bu darlık pekâlâ bir ayıp. Pislik ve sefalet

bunların etrafında, görülmez ellerin ördüğü duvarlar gibi yükselip gitmekte. Ve nasıl bir adam her ne kadar kendi başına çok şeye katlanabilir olsa, fakat karısının kendini katlanıyor görmesinden ve kendine sabırla bakmasından haklı bir utanç duyarsa, birey de çok şeye sabredebilir, ama sadece yalnız olduğu, sadece gizleyebildiği sürece. Fakat hiçbir zaman, dev bir gölge gibi halkının ve evinin üstüne inen fakirlikle barışmamalıdır. O zaman duygularını karşılaştıkları her aşağısamaya uyanık tutmalı ve onları çilesi ezikliğin yokuş aşağı giden yolunu bırakıp isyanın yükselen yolunu açmaya başlayana kadar disiplin altına almalıdır. Ama, en korkunç, en karanlık kaderlerden her biri basında günbegün, hatta saatbesaat tartışıldığı, bütün sözümona sebepleri ve sözümona sonuçlarıyla ortaya konduğu ve kimseye hayatının köle olduğu karanlık güçleri anlamasında yardım etmediği sürece, bu konuda ümit edilecek bir şey yok.

VI. Alman yaşayışının nasıl olduğunu yüzeyden izleyen yabancıya, hele ülkeyi kısa bir zaman gezmiş olanına, bu ülkenin sakinleri egzotik bir kavimden daha az garip gelemez. Zekî bir Fransız demişti: "Bir Alman'ın kendi hakkında bilinçli olması nadirattandır. Kendi bilincine varacak olursa, söylemeyecektir. Söylerse, anlaşılır kılmayacaktır." Bu iç karartıcı mesafeyi daha da genişleten şey sadece savaşta Almanlarca yapıldığı gerçek olan veya uydurulan zulüm olmamıştır. Almanya'nın öbür Avrupalılar gözünde düştüğü gülünç yalıtılmışlığı kemale erdiren, onlarda karşılarındaki Almanların Hotantolar kadar yabancı olduğu (ki bu gerçekten ve haklı olarak söylenmiştir) görüşünü uyandıran şey dışarıdan bakanlar için büsbütün kavranmaz, tutsaklar içinse tamamen bilinçsiz olan kaba kuvvettir; nasıl herhangi bir ilkelin hayatı ka-

vim törelerinin gereklerine bağlıysa, hayat şartları, sefalet ve ahmaklık da kaba kuvvetle insanları bu sahnede topluluğu çekip çeviren güçlerin kulu haline getirmektedir. Bütün zenginlikler içinde en Avrupaî olanı, bireyin hayatının topluluk hayatına aykırı gidebileceği iddiasını içeren ironi, az veya çok kalmış değil, tamamen kaybolmuştur Almanlarda.

VII. Konuşma hürriyeti kaybolmakta. İnsanlar arasında eskiden konuşmada karşıdakinin üzerine eğilme gayet tabii bir şeyken, şimdi yerini ayakkabılarının veya şemsiyesinin fiyatını sormak alıyor. Her sohbetin içine önü alınmaz bir şekilde, hayat şartları konusu, para konusu giriyor. Bu arada söz konusu olan ne bireyin endişeleri ve çilesi –böyle olsa, belki konuşanlar birbirleriyle yardımlaşabilirdi–, ne de konunun bütün içinde gözden geçirilmesi. İnsan sanki bir tiyatroda tutsakmış da, sahnedeki oyunu ister istemez izlemek zorundaymış, bunu ister istemez, durup durup yeniden düşüncenin ve konuşmanın konusu etmek zorundaymış gibi.

VIII. Yozlaşmayı algılamaktan kaçınmayan kişi, bunun üzerinde oyalanmadan, kendisinin bu kaos içinde geçirdiği zaman, kendi eylemi, kendi payı konusunda özel bir haklılık duymaya başlayacaktır. Genel başarısızlık üzerine ne kadar doğru düşünce varsa, insanın kendi etkinlik alanı, konumu ve bulunduğu an ile ilgili de o kadar çok istisna vardır. Şahsî varlığın güçsüzlüğünü ve yozlaşmanın örgüsüne karışmışlığını hâkimane bir tavırla kavrayıp onu hiç değilse genel körleşmenin oluşturduğu arka plandan çekip ayırmak yerine, daha çok bu varlığın prestijini kurtarma saplantısı hemen her tarafa yerleşiyor. Onun için hava böylesine hayat teorileriyle ve dünya görüşleriyle dolu; bunların bu ülkede böylesine küstahça bir izlenim

uyandırmalarının sebebi de, sonunda hemen her zaman herhangi, bütünüyle önemsiz bir kişisel durum için geçerli olmaları. İşte hava gene bu yüzden, her şeye rağmen bir gece gelip serpiliverecek kültürel bir geleceğe ilişkin yanılsamalarla, seraplarla dolu, çünkü herkes kendi yalıtılmış bakışaçısının optik yanılsamalarını savunmakla yükümlü.

IX. Bu ülkenin sınırları içine tıkıştırılmış insanlar insan bireyinin ana hatlarını gözden kaybettiler. Gözlerine her serbest insan bir garabet olarak görünüyor. Yüksek Alplerin sıra sıra zirvelerini önüne getirin, fakat arkalarında gökyüzü değil, koyu renk bir kumaşın kıvrımları olsun. Dağların devasa çizgileri ancak muğlak bir biçimde görülecektir. Aynı bunun gibi, ağır bir perde gelip Almanya'nın ufkunu kapatmış bulunuyor; biz de artık en büyük insanların bile profilini göremiyoruz.

X. Nesnelerdeki sıcaklık kayboluyor. Gündelik kullanımın nesneleri insanı usul usul, ama sebatla üstlerinden sıyırıp atıyorlar. Genelde insan günbegün, karşısına çıkan gizli dirençleri –üstelik, sadece apaçık olanları da değil– aşmak için olağanüstü bir çaba göstermek durumunda. Nesnelerle beraberliğinin kendisini dondurmaması için onların soğukluğunu kendi sıcaklığıyla karşılamak, onların dikenlerini, kan kaybından ölmemek için, sonsuz bir maharetle tutmak zorunda kalıyor. Çevresindeki insanlardan yardım beklemesin. Biletçiler, memurlar, zanaatçılar, satıcılar – hepsi kendilerini, ne kadar tehlikeli olduğuna kendi kabalıklarıyla ışık tutmaya gayret ettikleri, isyankâr bir maddenin temsilcileri olarak hissediyorlar. Ve bunların insanı –insanî yozlaşmanın izinden giderek– disiplin altına almakta kullandıkları, nesnelerdeki o yozlaşmayla arazi bile kumpas kurmuş halde. O da nes-

neler gibi insanın kanını emiyor: Alman baharının bir türlü gelmeyişi kokuşmakta olan Alman tabiatının birbirine benzer sayısız görüntülerinden sadece biri. İnsan bu tabiatta yaşarken, ağırlığını herkesin taşıdığı hava sütununun basıncı sanki buralarda – bütün kanunların aksine– birden hissedilir olmuş duygusuna kapılıyor.

XI. İster zihinsel, hatta isterse tabii itkilerden ortaya çıksın, her insanî hareketin gelişimi karşısına çevrenin ölçüye sığmaz direnci çıkmaya hazır bulunuyor. Konut darlığı ve ulaşımın pahalanması Avrupa hürriyetinin en temel simgesi olan ve belli şekiller içinde Ortaçağ'da bile varolan hareket hürriyetini tamamen yoketme yolundalar. Ve insan Ortaçağ'ın zorlamasıya tabiî birliklere sıkı sıkı bağlı tutuluyor idiyse, bugün tabiî olmayan beraberliğe zincirlenmiş halde. Yaygınlaşıp duran gezme güdüsünün tehlikeli gücünü hareket serbestliğinin kısıtlanması kadar pekiştirecek az şey vardır; bu serbestlik ile hareket araçları zenginliği arasında ise hiçbir zaman bundan büyük oransızlık görülmemiştir.

XII. Nasıl bütün nesneler durdurulmaz bir karışma ve saflık kaybı süreci içinde kendi varlıklarının ifadesini kaybediyorlar ve asıl olanın yerine iki anlamlı olan geçiyorsa, şehir de öyle. O kıyas kabul etmez teskin ve tasdik edici güçleriyle çalışanı bir kalenin korunmuşluğu içinde çevreleyen ve sundukları ufuk manzarasıyla sürekli uyanık olan temel tabiat güçleri hakkındaki bilinci zihninden silebilen büyük şehirlerin her tarafına kırsal dünyadan parçaların girip yürümekte olduğu görülüyor. Bu parçalar kırsal arazi parçaları değil, serbest tabiatın en acı unsurlarından parçalardır, tarlanın toprağı, şose, geceleyin titreyen kırmızı bir ışık ta-

bakasının örtmez olduğu bir gökyüzü. Hareketli semtlerde bile duyduğu güvensizlik şehirliyi, ıssızlaşmış düz arazinin meşakkati içinde şehir mimarîsinin uyduruklarını sineye çekmek zorunda kaldığı o alabildiğine muğlak ve dehşet verici duruma sokar.

XIII. İmal edilen nesneler zengin ve fakir dünyalarına karşı sahip oldukları o asil kayıtsızlığı tamamen kaybetmiş bulunuyor. Her bir nesne sahibine damgasını vuruyor: çulsuzun biri veya vurguncu olarak görünmekten başka seçeneği yok insanın. Çünkü gerçek lüks, içindeki zihinsel ve insancanlısı unsurların belirleyici nitelik kazanmasıyla dikkati çekerken, burada lüks mal olarak ortalığa yayılan şeyler öyle utanmazca bir bolluk sergiliyorlar ki, zihinsel herhangi bir ışınımları olamıyor.

XIV. Kavimlerin en eski âdetleri arasında bize bir uyarıymış gibi görünen bir tanesi vardır ki, tabiatın bize cömertlikle sunduğunu alırken hırsa kapılmaktan sakınmamızı buyurur. Çünkü biz toprak anaya kendi ürünümüz olan hiçbir şey hediye edemeyiz. Öyleyse, alırken saygı göstermemiz, bunun için de, her ne zaman ne kadar alıyorsak, daha kendi payımızın üstüne oturmadan önce, ona bir kısmını geri vermemiz yakışık alır. Eski libatio âdeti bu saygının bir ifadesidir. Hatta belki, unutulmuş başakları toplama ve yere düşmüş salkımları kaldırma yasağı bile o alabildiğine eski, yerdeki buğdayın ve üzümün toprağa veya rahmet dağıtan atalara dönmesini öngören töresel deneyimin dönüşmüş biçimidir. Atinalıların âdetince, yemekte yere düşen ekmek kırıntıları toplanmazdı, çünkü bunlar kahramanların payıydı. – Bir toplum zaruret ve hırsın sonucu olarak günün birinde, tabiatın verdiklerini ancak gaspedercesine alabilir hale ge-

lecek kadar yozlaşmışsa, meyveleri pazara daha iyi getirebilmek için hamken koparır ve her tabağı sırf doyabilmek için sonuna kadar sıyırmadan edemez olmuşsa, toprağı fakirleşecek, ülkesi kötü mahsul verecektir.

ALTYAPI ÇALIŞMALARI

Rüyamda çorak bir arazi gördüm. Burası Weimar'ın pazar meydanıydı. Meydanda kazılar yapılıyordu. Ben de kumu biraz eşeledim. Bir kilise kulesinin ucu belirdi. Büyük sevinç içinde, preanimizm döneminden, Anaquivitzli'den kalma bir Meksika tapınağı, diye düşündüm. Gülerek uyandım (Ana = ἀνά; vi = vie; witz = Meksika kilisesi [!]).

TİTİZ HANIMLAR İÇİN KUAFÖR

Kurfürstendamm'da oturan üç bin hanımefendi ve beyefendi bir sabah yataklarından alınır, bir kelime açıklama yapılmadan tutuklanır ve yirmi dört saat alıkonulur. Gece yarısı hücrelerine ölüm cezasıyla ilgili sorular içeren bir anket kâğıdı dağıtılır ve doldurup imzalayacak olan tutuklulardan, kendileri için söz konusu olduğu takdirde, şahsen hangi idam biçimini seçmeyi düşündüklerini belirtmeleri de rica edilir. Soru kâğıtlarını "bilgileri ölçüsünde olabildiğince doğru" olarak doldurmaları istenecektir, bu şimdiye kadar hep sorulmadan, "vicdanları doğrultusunda alabildiğine doğru" yorumda bulunagelmiş kişilerden. Eskilerden beri kutsal, ama bu ülkede cellada vakfedilmiş

olan şafak daha sökmeden aydınlanmış olacaktır ölüm cezası sorunu.

BASAMAKLARA DİKKAT!

İyi bir nesir üzerinde çalışmanın üç aşaması vardır: yazının bestelendiği bir müziksel, yapıldığı bir mimarî ve sonunda, örüldüğü bir dokusal aşama.

YEMİNLİ MUHASEBE MÜFETTİŞİ

Zaman Rönesans'a tam karşıt, hele içinde matbaa sanatının icat edildiği duruma taban tabana zıt bir görünümde. İster bir tesadüf olsun, ister olmasın, matbaacılığın Almanya'da ortaya çıkması kitabın, kelimenin en has anlamıyla kitapların kitabının, Luther'in İncil çevirisi yoluyla halkın malı olduğu zamana denk gelir. Şimdiyse her şey kitabın, bu geleneksel biçimi içinde, sonuna doğru ilerlemekte olduğuna işaret ediyor. Mallarmé'nin, elbette geleneksel nitelikli olan ürününün kristalimsi örgüsünün tam orta yerindeyken, yaklaşmakta olanın suretini görüp ilk defa olarak, "Coup de dés"de reklamdaki grafik gerilimleri yazı biçimine dönüştürerek işlemesi. Daha sonra dadaistlerce yazı deneylerinde yapılan şey, gerçi yapıcı olandan değil, edebiyatçıların hassas biçimde tepki gösteren sinirlerinden yola çıkmış ve Mallarmé'nin kendi üslubunun içerisinden oluşarak çıkan denemesi kadar kalıcı olmamıştır. Ama işte buradan da, monadik soyutlanmışlığıyla, en kapalı hücresi içindeyken o günlerin en canalıcı oluşumuyla önceden kurulmuş bir uyum içinde, ekonomide, teknikte, kamu hayatında Mallarmé'nin karşısına çıkan şeyin güncelliği anlaşılıyor. Vaktiyle, basılmış kitapta sığınacak bir yer bulup orada otonom varlığını sürdüren yazı, reklamlar tarafından acımasızca çekilip sokağa çıkarılıyor ve ekonomik kaosun kaba heterono-

milerinin emrine veriliyor. Yazının yeni biçiminin gördüğü sıkı okul eğitimidir bu. Nasıl yüzyıllar önce, yavaş yavaş yerleşmeye başladıysa, dikey yazıttan kürsülerin eğik yüzeyine yayılmış el yazısına dönüşüp sonunda kitap basımıyla yatağına uzandıysa, şimdi de aynı yavaşlıkla gene yerden kalkmaya başlıyor. Gazeteler yataydan çok düşey olarak okunur oldu bile şimdiden, film ve reklam yazıyı bütünüyle düşeyin diktası altına girmeye zorlamakta. Çağdaşımız insan, daha bir kitap açmayı başaramadan önce, gözleri öyle bir değişken, renkli, çatışan harfler curcunasının baskınına uğruyor ki, kitabın eskicil sessizliği içine dalabilme şansı azalmış bulunuyor. Bugün bile büyükşehirliler için zihnin sözümona güneşini karartan çekirge sürüsü yazılar her geçen yıl daha da kalabalıklaşacak. İş hayatından gelen başka talepler daha da ileri gidiyor. Kartotek üç boyutlu yazının fethini gerçekleştiriyor, dolayısıyla yazının başlangıcındaki çivi ya da düğüm yazısı biçimindeki üç boyutluluğuna şaşırtıcı bir kontrpuan getiriyor. (Ve kitap bugünden, güncel bilimsel üretim biçiminin söylediği üzere, iki farklı kartotek sistemi arasında eskimiş bir aktarım biçimi haline gelmiş durumda. Çünkü canalıcı ne varsa, kitabı yazan araştırmacının kartoteğinde var ve kitabı inceleyen bilgin bunu gene, kendi kartoteğine geçirerek özümlüyor.) Ama hiç kuşku yok ki, yazının gelişimi karmakarışık bir bilim ve ekonomi endüstrisinin iktidar iddialarına sürgit bağlı kalamaz; tersine, niceliğin niteliğe dönüşeceği ve yeni eksantrik resimselliğinin grafik alanının derinlerine doğru gittikçe daha çok ilerleyen yazının birdenbire kendine uygun içeriklere kavuşacağı an gelecektir. O zaman, gene çok çok eski çağlardaki gibi herkesten ve her şeyden önce yazı bilen kişiler olacak olan şairler, bu resim-yazısıyla yapılan çalışmaya ancak, yapı-

ları (pek büyük tantana yapmadan) kendi içlerinde kurulmakta olan alanları; istatistiki ve teknik şema alanlarını keşfettikleri takdirde katılabileceklerdir. Uluslararası bir değişken-yazının yaratılmasıyla, halkların hayatı üzerindeki otoritelerini yenileyecek ve öyle bir rol üstleneceklerdir ki, hitabetin yenilenmesi yolundaki bütün çabalar bununla karşılaştırınca modası geçmiş birer malihulya olarak kalacaktır.

Tuğla-kitabın İlkeleri veya Kalın Kitap Yazma Sanatı

I. Giriş, gelişme bölümünün tamamına yayılarak, bol sözlerle anlatılmalıdır.

II. Tanımlandıkları yer dışında bütün kitapta bir daha geçmeyecek kavramlar getirilmelidir.

III. Metin içinde güçlükle kazanılmış olan kavramsal ayrımlar geçtikleri yerlerle ilgili notlarda yeniden muğlaklaştırılmalıdır.

IV. Sadece genel anlamları içinde söz konusu edilen kavramlara örnekler verilmelidir: örneğin, makinelerden söz ediliyorsa, bütün çeşitleri sayılmalıdır.

V. Bir kavram üzerine a priori bilinen ne varsa, bol örnekle pekiştirilmelidir.

VI. Grafik yoluyla gösterilebilecek bağlantılar sözlerle açıklanmalıdır. Mesela bir soyağacı çizmek yerine bütün akrabalık ilişkileri anlatılmalı, tasvir edilmelidir.

VII. Karşı görüşte olup ortak bir tezi paylaşanların her birine ayrı ayrı cevap verilmelidir.

Günümüz bilgininin harcıâlem eseri bir katalog gibi okunmak ister. Ama, kitapların katalog gibi yazıldığı günler ne zaman gelecek? Kötü içyapı iyice dışarıya vurdu mu, içinde her düşüncenin değerinin sayıya bağlandığı, ama bu yüzden de satışa çıkmasının gerekmeyeceği, dörtdörtlük bir kalem eseri çıkar ortaya.

Yazı makinesi edebiyatçının elini mürekkepli kaleme ancak, makine harflerinin kesinliği edebiyatçının tasarımına doğrudan doğruya girdiği zaman yabancılaştıracak. O zaman herhalde, değişken yazı biçimlerine sahip yeni sistemlere ihtiyaç duyulacaktır. Bunlar buyuran parmağın sinir donanımını el işlekliğinin yerine geçirecektir.

Vezinli olarak tasarlanmış bir cümle, ritmi sonradan tek bir yerinden bozulursa, düşünülebilecek en güzel nesir cümlesine dönüşür. Böylece duvarın küçük bir çatlağından simyacının odasına bir tutam ışık düşer ve bir an kristalleri, küreleri, üçgenleri ışıtır.

ALMANLAR, ALMAN BİRASI İÇİN!

Fikir hayatına karşı dizginlenmek bilmeyen bir düşmanlık ayaktakımının içine işlemiştir; ve bu düşmanlık fikir hayatının yokedilmesini sağlama bağlamak için gövdelerin küme küme bölünüp sayıya vurulması gerektiğinin farkındadır. Her nerede kendilerine bir fırsat verilirse, saf saf dizilir bu gövdeler, alay alay, yaylım ateşinin ortasına da dalarlar, mağazalara da. Hiç kimse önündekinin sırtından ileriyi göremez, herkes de, arkasındaki için böyle bir örnek teşkil etmekten gurur duyar. Bunu erkekler yüzyıllardır savaş alanında öğrenegelmiştir, ama zavallılığın resmigeçidini, sıraya sokmayı, icat edenler kadınlardır.

İLAN
YAPIŞTIRMAK
YASAKTIR!

On Üç Tezde Yazarlık Tekniği

I. Büyücek bir eseri kaleme almaya girişen kimse kendini hoş tutmalı ve günlük yazacağı kadarını bitirdikten sonra kendine, yazmayı sürdürmesini engellemeyecek her şeyi bahşedebilmelidir.

II. İstiyorsan, yapıp bitirdiğin işten başkalarına söz et, ama çalışma sürdükçe bir yerlerini okuma. Bu yoldan kazanacağın her hoşnutluk çalışma hızını kesecektir. Bu düzene uyulursa zamanla artacak olan kendini anlatma isteği gittikçe, çalışmanın tamamlanmasına yarayan ek bir itici güç olacaktır.

III. Çalışma çevresi konusunda gündelik hayatın orta-kararlığından kaçınmaya çalış. Adi gürültülerin eşlik ettiği bir yarı-sessizlik onur kırıcıdır. Buna karşılık bir müzik etüdünün ya da iş hayatından gelen bir ses kargaşasının eşliği, tıpkı gecenin kulakla duyulur sessizliği kadar yararlı olabilir. Böylesi sessizlik insanın içindeki kulağı keskinleştirirse, o iç kulak kendi yoğunluğu sayesinde en sıradışı gürültüleri bile silip geçen bir söyleyişin mihenk taşı haline gelir.

IV. Sıradan el araçları kullanmaktan kaçın. İnce eleyip sık dokuyarak belli kâğıtlar, kalem uçları, mürekkeplerde ısrar etmek yararlı olur. Bu araçların lüksü aranmayabilir, ama bolluğu olmasa olmaz.

V. Kafandan hiçbir düşüncenin tebdilikıyafet geçmesine izin verme ve not defterini Emniyet'in yabancı uyruklular kayıtlarında gösterdiği sıkılıkla tut.

VI. Kalemini ilhama karşı duyarsız kıl, o zaman mıknatıs gücüyle çekecektir kendisine ilhamı. Aklına gelen bir şeyi yazmakta ne kadar düşünceli bir çekingenlik gösterirsen, o ölçüde gelişip olgunlaşmış biçimde, gelip ellerine düşecektir. Söz düşünceyi fetheder, oysa yazı egemenliğine alır.

VII. Hiçbir zaman, aklına bir şey gelmez olduğu için yazmayı bırakma. Edebiyatçı onurunun bir buyruğu, yazmayı ancak ya uyulacak bir saat geldiğinde (yemek zamanı, bir buluşma) ya da eser bittiğinde kesmek yolundadır.
VIII. İlhamın gelmediği zamanı yaptığın işi temize çekerek doldur. Sezgi bu sırada uyanacaktır.
IX. Nulla dies sine linea – ama haftalar, pekâlâ geçebilir.
X. Bir esere hiçbir zaman, üzerinde bir kere akşamdan gün aydınlanana kadar oturup çalışmadan bitmiş gözüyle bakma.
XI. Eserin sonunu alıştığın çalışma odasında yazma. Gereken cesareti orada toplayamazsın.
XII. Yazıya geçirmenin evreleri: düşünce –üslup– yazı. Temize çekmenin anlamı, dikkatin bu sırada artık yazı güzelliğinde toplanmasıdır. Düşünce ilhamı öldürür, üslup düşünceye gem vurur, yazı üslubu ödüllendirir.
XIII. Eser tasarımın ölü maskıdır.

Snopa Karşı On Üç Sav
(Snop sanat eleştirisinin özel yazıhanesindedir. Solda bir çocuğun çizdiği resim, sağda bir fetiş. Snop: *"Bunların yanında bütün Picasso solda sıfır kalır.")*

I.	Sanatçı bir eser meydana getirir.	İlkel kendini belgelerde ifade eder.
II.	Sanat eseri ancak tali olarak bir belgedir.	Hiçbir belge bu niteliğiyle sanat eseri değildir.
III.	Sanat eseri usta işidir.	Belge ders aracı olarak hizmet görür.
IV.	Sanat eseri üzerinde sanatçılar o sanat dalını öğrenirler.	Belgeler karşısında bir izlerçevre eğitilir.

V.	Sanat eserlerinin her biri, yetkinlikleri sonucu, birbirine uzak durur.	Malzemeleri üzerinden bütün belgeler birbirleriyle iletişim halindedir.
VI.	İçerik ve biçim sanat eserinde aynı şeydir: öz	Belgelerde düpedüz malzeme hâkimdir.
VII.	Öz sınanmış olandır.	Malzeme düşlenmiş olandır.
VIII.	Sanat eserinde malzeme, bakışın atıp kurtulduğu bir safradır.	İnsan bir belgenin derinliklerinde ne kadar kaybolursa malzeme de o kadar yoğunlaşır.
IX.	Sanat eserinde biçim yasası merkezîdir.	Belgede biçimler sadece dağınık olarak bulunur.
X.	Sanat eseri sentetiktir: güç merkezi.	Belgenin verimliliği için gereken: analiz
XI.	Tekrar bakıldığında sanat eseri pekişir.	Bir belge sadece sürpriz yoluyla çarpıcı olur.
XII.	Eserlerin erkekliği saldırıdadır.	Belgeye masumiyeti bir siperdir.
XIII.	Sanatçı özleri fethe çıkar.	İlkel insan malzemelerin arkasına saklanır.

On Üç Tezde Eleştiri Tekniği

I. Eleştirmen edebiyat mücadelesinde strateji uzmanıdır.

II. Taraf tutamayan susmalıdır.

III. Eleştirmen ile önceki sanat dönemlerinin yorumcuları arasında hiçbir ilinti yoktur.

IV. Eleştiri varyete ve sirk sanatçılarının diliyle konuşmalıdır. Çünkü Son Akşam Yemeği mekânının kavramları sloganlardır. Ve mücadelenin çığlıkları sadece sloganlarda yükselir.

V. Uğruna mücadele verilen nesne yeterince değerliyse, "nesnellik" taraf olma ruhuna daima kurban edilmelidir.

VI. Eleştiri törel bir konudur. Eğer Goethe Hölderlin'le Kleist'ın, Beethoven'le Jean Paul'ün değerini

anlamadıysa, bundan zararlı çıkan kendisinin sanat anlayışı değil, töresidir.
VII. Eleştirmen için meslektaşlarıdır üst merci, izlerçevre değil. Hele gelecek kuşaklar, hiç değil.
VIII. Gelecek kuşaklar unutur ya da över. Sadece eleştirmendir, yazarın yüzüne karşı yargıyı veren.
IX. Polemik, bir kitabı birkaç cümlesini kullanarak mahvetmek demektir. İnsan kitabı ne kadar az incelemişse o kadar iyidir. Sadece, mahvetmeyi bilen eleştirebilir.
X. Gerçek polemik, bir kitabı, yamyamın bir süt bebesini beslerken gösterdiği sevgiyle eline alır.
XI. Sanat coşkusu eleştirmene yabancıdır. Elindeki sanat eseri zihinlerin kavgasında çekilmiş yalın kılıçtır.
XII. Eleştirmenin sanatı in nuce: fikirlere ihanet etmeden sloganlar ortaya atmak. Yetersiz bir eleştirinin sloganları fikri modaya satar.
XIII. İzlerçevre sürekli haksız çıkmalı, gene de eleştirmenin kendisini temsil ettiği duygusunu korumalıdır.

NO. 13

Treize – j'eus un plaisir cruel de m'arrêter sur ce nombre.

Marcel Proust

Le reploiement vierge du livre, encore, prête à un sacrifice dont seigna la tranche rouge des anciens tomes; l'introduction d'une arme, ou coupe-papier, pour établir la prise de possession.

Mallarmé

I. Kitaplar ve fahişeler yatağa alınabilir.
II. Kitaplar ve fahişeler zamanı çapraza alır.

III. Kitaplara ve fahişelere bakan, dakikalarının çok değerli olduğunu farketmez. Gece üzerinde gündüz, gündüz üzerinde gece gibi egemendirler.
IV. Kitaplar ve fahişeler oldum olası birbirlerine karşı mutsuz bir aşk içindedirler.
V. Kitaplar ve fahişeler – her ikisinin de, sırtlarından geçinen ve onları sömüren, ezen, kendilerine özgü erkekleri vardır. Kitaplarınki eleştirmenlerdir.
VI. Kamuya açık evlerdeki kitaplar ve fahişeler – yüksekokul öğrencileri için.
VII. Kitaplar ve fahişeler – sonlarını onlara sahip olan kişinin gördüğü enderdir. Ömürleri dolmadan ortadan kaybolurlar.
VIII. Kitaplar ve fahişeler nasıl bu hale geldiklerini seve seve, hem de yalan söyleye söyleye anlatırlar. Anlaşılan, gerçekte çoğu zaman kendileri de farkına varmamışlardır. Bu hikâyelerde yıllarca "aşk yüzünden" her şeye katılınmıştır, sonra günün birinde, piyasayı hep "ders almak amacıyla" göz altında bulunduragelmiş olan latif beden sokağa düşüvermiştir.
IX. Kitaplar ve fahişeler sergilenirken sırtlarını çevirmeyi severler.
X. Kitapların ve fahişelerin yavrusu çok olur.
XI. Kitaplar ve fahişeler – "yaşlı rahibe – genç orospu". Zamanında tukaka edilip şimdi gençliğe ders olması istenen nice kitap vardır!
XII. Kitaplar ve fahişeler kavgalarını elâlemin karşısına çıkarır.
XIII. Kitaplar ve fahişeler – birinde dipnotları, öbürünün çorabında kâğıt paralar.

SİLAH VE CEPHANE

Bir kadın arkadaşı görmek için Riga'ya gelmiştim. Arkadaşımın evi, şehir, dil yabancımdı. Beni bekleyen yoktu, tanıyan yoktu. İki saat yalnız başıma sokaklarda yürüdüm. Böyle bir daha hiç görmedim o sokakları. Her apartman girişinden bir alev

fışkırıyor, her köşe taşı kıvılcımlar püskürüyor ve her tramvay itfaiye arabası gibi kaptırmış geliyordu. Öyle ya, arkadaşım kapıdan çıkabilir, köşeyi dönebilir, tramvayda oturuyor olabilirdi. Ama iki kişiden, ne pahasına olursa olsun, ben olmalıydım ötekini önce gören. Çünkü, bakışının fitilini üstüme bir değdirseydi – bir cephanelik gibi havaya uçmamak elimde değildi.

İLKYARDIM

Sokaklarının örgüsü son derecede karışık, benim yıllar boyu adım atmaktan kaçındığım bir mahalle durup dururken açık-seçik bir hal alıverdi; çünkü günün birinde, sevdiğim bir insan taşındı oraya. Sanki onun penceresine bir projektör yerleştirilmişti de, çevreyi ışık huzmeleriyle dilimlere bölüyordu.

İÇMİMARİ

Risale bir Arap biçimidir. Dış görünüşü bölümlenmeler göstermeyen ve çarpıcı olmayan, cephesi Arap yapılarına uygun, iç bölümlenişi ancak avluda başlayan bir yapı. Traktatın da yapısal bölümleri dışarıdan bakınca görülmez, insanın önünde ancak içine girince açılır. Maddeler halinde yazılmışsa, bunların sözlü başlıkları yoktur, sayıları vardır. Akıl yürütmelerinin yüzeyi rengârenk bir canlılık göstermez, daha çok, kesintiye uğramadan kıvrılıp giden bir süslemenin ağlarıyla örtülmüştür. Bu anlatışın süslemesel yoğunluğu içinde, konuya dahil olanlarla ek nitelikteki açıklamalar arasında fark gözetilmez.

KAĞIT VE KIRTASİYE

Pharus-Plan.– Dalgın bir kadın tanırım. Öteberi getirenlerin adları, belgeleri sakladığım yer, arkadaşlarımın, tanıdıklarımın adresleri, bir randevunun saati benim aklıma yazılı iken, onun aklına

politik kavramlar, partinin sloganları, inanç belirten cümleler ve emirler kazınmıştır. Parolaların hüküm sürdüğü bir şehirde yaşar, oranın antlar içmiş, kardeşlikler kurmuş kelimelerin yeri olan, her daracık sokağının bile tavır aldığı ve her kelimenin yankısının bir savaş çığlığı olduğu bir mahallesinde oturur.

Dilek Yaprağı.– "Nasıl bir kamış yeşerirse – Dünyaları tatlandırmaya– Kalemimden de benim, öyle –Hoş yazılar dökülsün!"– bu sözler takip eder "Mutlu Özlem"i, bir incinin açılmış istiridye kabuğundan yuvarlanışı gibi.

Cep Takvimi.– Kuzey insanının niteliğini şunun kadar iyi belirleyen pek az şey vardır: sevdiği zaman, her şeyden önce ve ne pahasına olursa olsun, kendisiyle bir kere yalnız kalmadan edemeyişi, duygusunu önce kendi ele alıp seyretmeden, tadını çıkarmadan edemeyişi – ancak bundan sonra kadına gidip açıklar bu duyguyu.

Mektup Ağırlığı.– Place de la Concorde: Dikilitaş. Dört bin yıl önce üstüne kazınmış olan, bugün bütün meydanların en büyüğünün oporta yerinde durmakta. Bunu bir kâhin söylemiş olsaydı – ne büyük bir zafer duygusuna kapılırdı Firavun! Batı'nın ilk kültür imparatorluğu günün birinde, merkezinde onun egemenliğinin anısını yaşatan taşı barındıracak. Ama bu görkemin içyüzü ne âlemde? Oradan geçen onbinlerden biri bile bir an için olsun durmuyor; duran onbinlerden biri bile yazıtı okuyamıyor. Böyle yerine getirir vaadini her bir şöhret, ve hiçbir kehanet sinsilikte onun üstüne çıkamaz. Çünkü ölümsüz kişi bu dikilitaş gibi kalakalır ortada: etrafında dönüp duran, yaratan bir zihinsel trafiği düzene koyar, ama üstüne kazınmış olan yazıtın kimseye faydası yoktur.

HEDİYELİK EŞYA

Kurukafanın kıyas kabul etmez dili: kesin ifadesizliği – göz çukurlarının siyahını – en vahşice ifadeyle birleştirir – sırıtan diş sıralarıyla.

Terk edilmiş olduğu sanısı içindeki biri kitap okuyor ve yüreği acıyla burkuluyor, çevireceği sayfanın kenarları önceden açılmış olduğu için, kendisine bu sayfa bile ihtiyaç duymadığı için.

Hediyeler verilen kişiyi öyle derinden etkilemeli ki, yüreği ağzına gelsin.

Değer verdiğim, çelebi ve zarif bir arkadaş yeni bir kitabını göndermişti: tam kitabı açacakken bir de fark ettim ki, kravatımı düzeltmeye koyulmuşum.

Görgü kurallarına uyan, ama yalana karşı çıkan kimse gerçi modaya uygun giyinen, ama sırtına gömlek geçirmeyene benzer.

Ağızlıktaki sigaranın dumanı ile dolmakalemdeki mürekkep aynı hafiflikte aksalardı, yazarlığımın doruğunda olurdum.

Mutlu olmak demek ürküntü duymadan kendinin farkına varabilmektir.

FOTOĞRAF İŞLERİ

Okuyan Çocuk.– Okul kitaplığından kitap alınıyor. Alt sınıflarda dağıtılıyor kitaplar. Ancak zaman zaman bir istekte bulunmaya cesaret ediliyor. Çoğu zaman, kıskançlıkla özlenen kitapların başka ellere geçtiği görülüyor. Sonunda kendisine düşen kitap geldi. Bir hafta boyunca tamamen, metnin sürükleyişine bıraktı kendini; yumuşak ve

gizliden gizliye, sıkı sıkı ve göz açtırmadan, lapa lapa kar gibi saran akışına. Orta yerine daldı, sınırsız bir güvenle. Kitabın hep daha, daha ötelere çeken sessizliği! İçeriği hiç o kadar önemli değildi. Çünkü kitabın okunması henüz, yatakta kendi kendine hikâyeler uydurduğu zamanlara rastlıyordu. Bunların rüzgârla yarı yarıya bozulmuş izlerini yokluyor çocuk. Okurken kulaklarını kapatıyor; kitabı çok fazla yüksek olan masada, bir eliyse hep sayfanın üstünde. Kahramanın maceraları onun için henüz harflerin fırtınasında okunur halde, tıpkı kar tanelerinin uçuşmasında şekiller ve mesajlar görüldüğü gibi. Çocuğun soluğu olayların havasını soluyor ve bütün hikâye kişileri kendi soluklarını katıyorlar, bu soluğun içine içine. Çocuk yetişkinden çok daha iç içe, kitabın kişileriyle. Dile gelmez ölçüde etkisinde olayların ve konuşulan sözlerin; ayağa kalktığında ise, okudukları katbekat kar gibi bürümüş üstünü.

Geç Kalan Çocuk.– Okul bahçesindeki saat hasar görmüş sanki, çocuğun kabahatiyle. "Geç kaldın"ı gösteriyor. Ve önlerinden usulca geçtiği sınıf kapılarından koridora gizli görüşmelerin fısıltısı sızıyor. Kapıların ardında öğretmenle öğrenci dost. Ya da her taraf sessiz, sanki biri bekleniyormuş gibi. Çıt çıkarmıyor elini kapının koluna dayayışı. Ayak bastığı yeri güneş ışığa boğmakta. Derken çocuk yok ediyor bu taze günün uğrunu ve kapıyı açıyor. Öğretmenin sesini duyuyor, bir değirmen çarkının takırtısı gibi; derken değirmenin taşıyla burun buruna. Takırtılı ses ritmini koruyor, ama uşaklar her ne varsa yeni gelenin üstüne yağdırıyor; on, yirmi ağır çuval iniyor üstüne, hepsini sıraya taşımak zorunda çocuk. Paltosunda her iplik beyaza bulanmış. Geceyarısı dolaşan zavallı bir ruh gibi her adımında patırtılar çıkarıyor ve hiç gö-

ren olmuyor kendisini. Sonra yerine oturdu mu, ses çıkarmadan zil saatini getiriyor. Ama erinç yok bu beklemede.

Yiyecek Aşıran Çocuk.– Erzak dolabının kapısı daha aralanırken uzanıyor eli, geceleyin yollarda bir âşık gibi, ileriye. Karanlıkta yerini-yönünü buldu mu el, şekeri ya da bademi, kuruüzümü ya da reçeli araştırmaya başlıyor. Ve gene, âşığın kızını öpmeden önce kucaklayışı gibi, dokunma duyusunun bir randevusu var bunlarla, ağzı tatlarına varmadan önce. Bal, bir avuç kuruüzüm, hatta pirinç nasıl bir uysallıkla teslim oluyorlar eline. Ne coşkulu bu, nihayet kaşığın hükmünden kurtulmuş olan iki sevgilinin kavuşması. Müteşekkir ve vahşi, burada ekmeksiz çilek reçeli; anne-baba evinden kaçırılmış bir kız gibi ve sanki Allah'ın gökkubbesi altında tadına varılıyor gibi; hatta tereyağ bile, yattığı hizmetçi odasına dalan bir sevdalının acarlığına sevecenlikle karşılık vermede. El, bu genç Don Juan, çok geçmeden bütün odalara, hücrelere girip çıkmış, arkasında sızan tabakalar, taşıp dökülen yığınlar: yakınmaksızın kendini yenileyen bekâret.

Atlıkarıncaya Binen Çocuk.– Üzerinde emre amade hayvanların durduğu tahtaların hemen üzerinde dönüyor. Yüksekliği insanın uçtuğunu hayal etmesine en elverişli yükseklik. Müzik başlıyor ve bir sarsıntıyla çocuk annesinden kopup dönmeye başlıyor. Önce, annesinden ayrılmanın korkusunu duyuyor. Ama sonra, kendi kendine ne kadar sadık kaldığının farkına varıyor. Sadık bir hükümdar gibi, kendi mülkü olan bir dünyanın üzerindeki tahtına oturmuş. Dönüşünün teğetinde ağaçlar ve yerli halk selama durmuş. Derken, şark ülkelerinin birinde, gene anne beliriyor. Sonra bal-

ta girmemiş ormanda bir ağaç tepesi çıkıyor ortaya, çocuğun daha binyıllar önce, işte ilk atlıkarıncaya binişinde gördüğü biçimiyle. Altındaki hayvanı uysal: dilsiz bir Arion gibi yol almada, dilsiz balığının üstünde, ağaçtan bir boğa-Zeus almış kaçırıyor kusursuz Europa'sını. Her şeyin ebedi tekrarı çoktan bir çocuk hikmeti haline gelmiş, hayat ise eski mi eski bir egemenlik sarhoşluğu – bu egemenliğin orta yerindeki hazine dairesi gürültüsü kulaklar acıtan bir orkestriyon. Çalgı yavaşlamaya görsün, mekân titreşmeye, ağaçlar akıllarını başlarına toplamaya başlıyor. Atlıkarınca güvensiz bir zemine dönüşüyor. Ve anne ortaya çıkıyor, o sıkı sıkı çakılmış kazık; ve karaya atlayan çocuk bakışının halatlarını sarıyor bu kazığa.

Tertipsiz Çocuk.– Bulduğu her taş, koparılmış her çiçek ve yakalanmış her kelebek kendisi için bir koleksiyonun başlangıcı olmuş bile; sahip olduğu her ne varsa, onları da başlıbaşına bir koleksiyon sayıyor. Çocukta gerçek yüzünü gösteriyor bu tutku, o keskin Kızılderili bakışını: bir bakış ki, sahaflarda, araştırmacılarda, kitap hastalarında olsa olsa artık buğulanmış olarak ve sapıkça yanmaya devam eder. Henüz hayata adım atmış-atmamışken avcı oluvermiştir. Nesnelerde kokularını aldığı ruhları kovalayadurur; ruhlarla nesneler arasında, bakışlarının insanlardan asude kaldığı yıllar geçirir. Hali rüyalardaki gibidir: kalıcı bir şey tanımaz; başına gelir onun her şey, onu kasteder, ona rastlar, ona çatar. Onun göçebelik yılları rüya ormanında geçen saatlerdir. Oradan avını gizlice eve taşır, temizler, büyüsünden arındırır. Çekmeceleri cephanelik ve hayvanat bahçesi, kriminal müze ve kripta haline gelmelidir. "Derleyip toplamak" birer sabah yıldızı olan dikenli kestanelerle, gümüş hazinesi olan kâğıt yaldızlarla, tabutlar olan tahta

parçalarıyla, totemler olan kaktüslerle, şövalye kalkanları olan bakır paralarla dolu bir yapıyı yerle bir etmek anlamına gelir. Annenin çamaşır dolabı, babanın kitaplığı söz konusuysa yardıma koşmuştur bile çocuk, kendi bölgesinde hâlâ yersiz-yurtsuz, varlığı sugötürür misafirken.

Saklanan Çocuk.– Evdeki bütün saklanacak yerleri biliyor artık ve oralara, her şeyi eski haliyle bulmanın kesin olduğu bir eve döner gibi, dönüyor. Yüreği gümbürdüyor, soluğunu tutuyor. Burada bir madde dünyasının içine kapanmış çocuk. Karşısında ürkütücü biçimde belirginleşiyor bu dünya, dilini yutmuş bir halde yanına yaklaşıyor. İdam edilen ancak o zaman, neyin ip neyin tahta olduğunun farkına varıyor. Kapı perdesinin ardında duran çocuğun kendisi de rüzgârda salınan bir şeye, beyaz bir şeye dönüşüyor, hayalet oluyor. Altında büzüldüğü yemek masası onu oymalı bacakların dört sütun olduğu tapınağın idolü haline getiriyor. Bir kapının arkasında ise, kendisi kapı olmuştur, yüzünde ağır bir maskedir kapı ve büyücü olarak, farkına varmadan girenlerin hepsini çarpacaktır. Ne pahasına olursa olsun, bulunamaması gerekir. Yüzünü çarpıttığı zaman kendisine, saat bir çalarsa yüzünün öylece kalıvereceği söylenir. Çocuk bundaki gerçek payını saklandığı yerde anlayacaktır. Saklandığı yeri bulan, çocuğu masanın altında put gibi donduracak, perdenin arkasında, kumaşının dokusuna karıştırıp sürgit öylece kalacak bir hayalete dönüştürecek, ilelebet kapının ağır tahtasına hapsedecektir. Bunun içindir ki çocuk, arayan elini uzattığında, bir haykırışla kendisini büyüleyip bulunamaz kılan cini serbest bırakır – hatta, o anı bile beklemeden, haykırışıyla kendini kurtardığını ilan eder. Çocuk onun için yorulup usanmaz cinle mücadeleden. Bu arada ev maskele-

rin toplandığı bir depo olmuştur. Ama yılda bir kere, evin esrarengiz yerlerinde, boş göz oyuklarında, donakalmış ağzında hediyeler bulunacaktır. Büyü tecrübesi bilime dönüşür. Çocuk bu bilimin mühendisi olup ana-baba evini büyüsünden arındırır: paskalya yumurtası aramaya çıkar.

Madalyon.– Haklı sebeple güzel olduğu söylenmiş her şeyde çelişkili gelen bunun görünmesidir.

Dua Değirmeni.– İradeyi canlı bir biçimde, ancak göz önünde tasarlanan görüntü besler. Salt söz buna karşılık iradeyi ateşe verir ancak, sonra içten içe yanıp tütmek üzere. Kesin bir görüntüsel tasarımı olmayan sağlıklı bir irade yoktur. Sinir donanımı olmayan tasarım yoktur. Soluk ise sinir donanımının en hassas ayarıdır. Rumuzların sesi bu solumanın kanunudur. Kutsal heceler üzerinde soluk alıp vererek zikrederek yapılan yoganın kaynağı budur. Sınırsız gücünün kaynağı budur.

Antika Kaşık.– Bir şey vardır ki, sadece en büyük anlatıcıların harcıdır: kahramanlarına yemek yedirebilmek.

Eski Harita. – Bir aşkta çoğu insan ebedi yurdunu arar. Ama başkaları, çok azı, ebedi yolculuğu. Bu sonuncular aşkta toprak anayla temasa gelmekten korkan melankoliklerdir. Sıla hasretini onlardan uzak tutacak kişiyi ararlar. O kişiye sadık kalırlar. Ortaçağ'ın complexio kitapları bu çeşit insanın uzak yolculuklara duyduğu özlemi iyi bilir.

Yelpaze. – Herkes şunu yaşamış olsa gerektir: insan birini seviyorsa, hatta sadece, biriyle yo-

ğun biçimde meşgulse, neredeyse her kitapta onun portresini bulur. Giderek, o kişi gözüne hem kahraman, hem karşıtı olarak görünür. Anlatılarda, romanlarda, hikâyelerde hep onun kılık değiştirmiş yeni biçimlerine rastlar. Buradan da şu çıkar: hayal etme gücü sonsuz-küçük olanda ara değerler bulma, her yoğunluk için, bu yaygın yoğunluğun yeni, derişik doluluğunu icat edebilme, kısacası her görüntüyü, katlanmış halde duran ve ancak açılınca soluk alan ve yeni kazandığı yayılımıyla içinde sevilen insanın hatlarını sergileyen bir yelpazedeki resim gibi kabul edebilme vergisidir.

Kabartma.– İnsan sevdiği kadınla beraberdir, onunla konuşmaktadır. Sonra, haftalar ya da aylar sonra, ondan ayrıyken, vaktiyle neden söz ettikleri gelir aklına. Konu karşısındadır şimdi: alelade, kaba, sığ; o zaman anlaşılır ki, sadece sevgi ile üzerine eğilen kadın esirgemiş, korumuştur o konuyu bizden, öyle ki bir kabartma gibi bütün kıvrımlarında, oyuklarında düşünce yaşamıştır. Biz yalnız kalınca, şimdi olduğu gibi, dümdüz, yavan, gölgesiz kalakalmıştır aynı düşünce bilgimizin ışığında.

Torso. – Sadece, kendi geçmişini zorun ve zorunluluğun çarpık bir ürünü olarak görmeyi başarabilen kişi onu şimdiki-zamanda kendi için en üst derecede değerli hale getirmesini bilecektir. Çünkü, bir insanın geride bıraktığı olsa olsa, bir zamanlar güzel olup da taşınmalarda bütün uzantıları kırılan, sonunda kişinin yontup yontup geleceğinin heykeline dönüştürmek durumunda olduğu alabildiğine değerli bloka benzer.

Güneşin doğuşunu uyanık ve giyimli olarak, örneğin bir yürüyüşte izleyen kişi ötekilerin karşısına gün boyunca başında görünmez bir taç taşıyanın üstünlüğü ile çıkar. Hele güneş kimin üstüne çalışırken doğmuşsa, ona gün ortası, tacı başına kendi koymuş gibi gelir.

Saniyelerin koşarcasına geçtiği bir hayat saati gibidir roman kişilerinin tepesindeki sayfa sayıları. Hangi okur vardır ki, onlara bir kere bile olsun kaçamak, ürküntüyle bakmamış olsun?

Rüyamda Roethe ile ben –çiçeği burnunda kadrosuz doçent– iki meslektaş gibi konuşa konuşa, yöneticiliğini yaptığı bir müzenin geniş salonlarını geçiyoruz. O yan odalardan birinde bir müze görevlisiyle laflarken, ben bir vitrine yöneliyorum. İçinde dağınık halde duran, herhalde daha küçük başka nesnelerin yanında bir kadının metalden ya da emaye, ışığı donuk donuk yansıtan, gerçek büyüklüğünde büstü var; Berlin müzesindeki, Leonardo'nun Flora'sı olarak bilinen kadına benzemiyor değil. Bu altın başın ağzı açık, alt dişlerine ölçülü aralıklarla, bır kısmı aşağıya sarkacak biçimde mücevher dizilmiş. Bunun bir saat olduğundan şüphe duymadım. – (Rüyanın motifleri: utanç kızıllığı; Sabah saati ağzında altın taşır; "La tête, avec l'amas de sa crinière sombre / Et de ses bijoux précieux, /Sur la table de nuit, comme une renoncule, /Repose". Baudelaire.)

ARK LAMBASI

Bir insanı ancak onu ümitsizce seven tanır.

BALKON

Sardunya. – Birbirini seven iki insan her şeyden çok adlarına bağlılık duyar.

Karthauser Karanfili. – Sevene sevilen hep yapayalnız görünür.

Asphodelos. – Kim seviliyorsa, arkasında cinsinin uçurumu da kapanır, ailesininki de.

Kaktüsçiçeği. – Gerçek seven sevdiği insan tartışırken haksızsa sevinir.

Unutma Beni. – Sevilen insan hatırada hep küçülmüş görünür.

Yaprak Bitkisi. – Birleşmenin önüne bir engel çıkarsa, hemen yaşlılıkta tutkusuz bir beraberlik hayali beliriverir.

KAYIP EŞYA BÜROSU

Kaybedilen Eşyalar. – Bir köyün, bir şehrin arazideki ilk görünüşünü öylesine biricik, öylesine tekrarlanmaz kılan şey, bu görüntüde uzağın en sıkı-fıkı bir bağlılık içinde yakın ile birlikte titreşmesidir. Alışkanlık henüz yapacağını yapmış değildir. Yabancılığı yönümüzü bulacak kadar üzerimizden atmaya bir başlarken arazi bir çırpıda yok olur, tıpkı, bir eve girdiğimizde cephenin yok olması gibi. Cephe sürekli, alışkanlık haline gelmiş araştırma sonucu olarak olağanüstü bir ağırlık kazanmış değildir. Yabancılığı yönümüzü bulacak kadar atma-

ya başlamışsak, o ilk görüntü de bir daha asla yeniden belirmez.

Bulunan Eşyalar. – Uzakların hiçbir yakınlığa yol vermeyen, gene de insan yaklaştıkça eriyip akmayan mavisi; yanına gidilince yattığı yerde yaylımlı ve soluklu bir biçimde kalakalmak yerine insanın önüne daha bir kapalı, daha bir tehditkâr dikilen bu mavi, kulisin boyalı uzağıdır. Budur, sahne dekorlarına o biricik kimliğini veren.

DURAK-3 FAYTONDAN FAZLASI BEKLEYEMEZ

Bir yerde on dakikadır otobüs bekliyordum. "L'Intran... Paris-Soir ... La Liberté" diye bağırıyordu, arkamda, değişmeyen ses tonuyla, bir gazeteci kadın. "L'Intran... Paris-Soir ... La Liberté" — Bir hapishane hücresi, üçgen planlı. Gözlerimin önünde köşelerinin ne kadar boş olduğu canlandı.

Rüyamda "şöhreti kötü bir ev" gördüm. "İçinde bir hayvanın şımartıldığı bir otel. Hemen hemen herkes şımarık hayvan-suyu içiyor." Rüyamda bu sözleri söyledim ve hemen yerimden sıçradım. Çok fazla yorulduğum için ışıkları yanan odada elbiselerimle yatağa atmışım kendimi ve hemen, birkaç dakikalığına uyuyuvermişim.

Kira apartmanlarında öyle ölesiye kederli bir gevşekliği olan bir çeşit müzik vardır ki, çalanın kendisi için olduğuna inanası gelmez insanın: döşeli odalara göre bir müziktir bu, içinde pazar günü birinin, fazlasıyla olgun bir çanak meyvenin solmuş yapraklarla süslenmesi gibi, kafası çok geçmeden kendini bu notalarla süsleyecek türden düşüncelerle dolu olarak oturduğu odalara.

Karl Kraus. – Çömezlerinden daha zavallısı, karşıtlarından daha yapayalnızı yoktur. Hiçbir ad bulunmaz ki, sükutla anılması daha yerinde olsun. Eski mi eski bir zırh içinde, yüzünde kindarca bir sırıtış, bir Çin idolü, iki elinde çektiği kılıçları sallaya sallaya, Alman dilinin katakompları önünde savaş dansı yapmaktadır. "Dilin eski evinde oturan birçok taklitçiden sadece biri" olan Kraus taklitçilerin mezar kâhyası olmuştur. Gece-gündüz usanmadan nöbet tutar. Şimdiye kadar hiçbir mevzi bundan büyük bir sadakatle korunmamış, hiçbiri de bunun kadar daha baştan kaybedilmiş bir mevzi olmamıştır. Burada, bir Danaos Kızı gibi, kabını kendisine eşlik eden dünyanın gözyaşı denizinden dolduran biri durmakta ve düşmanlarını ezecek olan kaya, Sisyphos'un başına geldiği gibi, ellerinden yuvarlanmaktadır. Onun dönmeliğinden daha biçare ne vardır? Onun hümanizminden daha güçsüz ne vardır? Onun basınla savaşından daha beyhude ne vardır? Kendisiyle gerçekten birlik olan güçlerden ne kadar haberdardır o? Gene de, yeni gözbağcıların hangi uzgörücülüğü karşılaştırılabilir ki, kendisine sözleri devrini tamamlamış bir dilin bizzat fısıldadığı bu büyücü–rahibin kulak kabartışıyla? Kim şimdiye kadar bir ruhu Kraus'un "Die Verlassenen"de çağırdığı gibi canlanmaya çağırmıştır, sanki daha önce "Selige Sehnsucht" hiç yazılmamışçasına? Ona kehaneti bildiren ses dilin yerküresel tabakalarından gelen ve ancak hortlak seslerinin olabileceği kadar biçare bir mırıltıdır. Her bir ses kıyas kabul etmez biçimde sahicidir, ama hepsi birden olunca insanı ruhların konuşması karşısında kalmışçasına, ne yapacağını bilmez bir hale koyarlar. Dil onu intikama çağırır, ayrılıp gitmiş ruhların körlüğü, sadece kanın sesini tanıyan, yaşayanların dünyasında neleri altüst

ettiklerini umursamayan ruhların bağnazlığı içinde. Ama yanılamaz o. Üstlendiği görevlerde yanlış olmaz. Onun kollarına atılanın hükmü verilmiştir bile: kendi adı onun ağzında karar olur. Ağzını açınca o, esprinin renksiz alevi fışkırır dudaklarının arasından. Ve hayatın yolundan yürüyen hiç kimse onun yoluna çıkmamalıdır. Arkaik bir namus meydanında, kan-ter içinde çalışmaya adanmış bir ziyaretgâhtaki metruk bir mezar anıtının önünde kesip biçmektedir. Ölümüyle ona tanınacak payeler ölçülmez boyutlar taşıyacak, bahşedilen son payeler olacaktır.

YANGIN İHBAR NOKTASI

Sınıf mücadelesi tasavvuru insanı yanıltabilir. Söz konusu olan, 'Kim kazanacak, kim kaybedecek?' sorusunun cevabının verileceği bir kuvvet denemesi, bittikten sonra galibin iyi, mağlubunsa kötü yaşayacağı bir boğuşma değildir. Böyle düşünmek olguların üstünü romantizmle örtmek demektir. Çünkü burjuvazi, mücadelede kazanabilir ya da yenilebilir, gelişme sürecinde ölümcül yüzlerini gösterecek olan iç çelişkileri yüzünden yıkılmaya mahkûm kalacaktır. Soru sadece, kendi kendine mi, yoksa proletarya eliyle mi yıkılacağıdır. Üç bin yıllık bir kültür gelişmesinin devamı ya da bitişi bu sorunun cevabıyla belirlenecektir. Tarihin birbiriyle sürgit boğuşan iki savaşçı tablosunda bayağı bir sonsuzluk olduğundan haberi yoktur. Sadece zamanlamadır gerçek politikacının hesap ölçüsü. Ve burjuvazinin ortadan kalkışı ekonomik ve teknik gelişmenin neredeyse hesaplanabilecek bir noktasına kadar gerçekleşmemişse (enflasyon ve gaz savaşı bu noktanın işaretleridir), her şey bitmiş demektir. Kıvılcım dinamite gelmeden önce kesilmelidir yanan fitil. Politika-

cının işe karışması, atıldığı tehlike ve çalışma hızı teknik boyutta şeylerdir – şövalyelik boyutunda değil.

YOLCULAR İÇİN HATIRA EŞYASI

Atrani.– Kiliseye doğru hafifçe yükselen, kıvrımlı Barok merdiven. Kilisenin arkasındaki parmaklık. Yaşlı kadınların Ave Maria söylenirken bir ağızdan mırıldandıkları dualar: ölme okulunun birinci sınıfına giriş andı. İnsan arkasını dönünce kilise de, Allah'ın kendisi gibi denize dayanıyor. Her günün doğuşu Hıristiyanlık kayasını açıyor, ama duvarların arasında gece durup durup yeniden dağılarak Roma'nın eski dört mahallesine bölünüyor. Havalandırma bacası gibi sokaklar. Çarşı meydanında bir çeşme. Etrafında ikindiyin kadınlar. Sonra yapyalnız: eskicil şıpırtı.

Deniz Kuvvetleri.– Büyük yelkenlilerin kendine özgü bir güzelliği vardır. Çünkü siluet olarak yüzyıllar boyunca değişmeden kaldıkları gibi, üstelik, hiç mi hiç değişmesi söz konusu olmayan bir manzara içinde görünürler: denizde, ufka karşı resmedilmiş olarak.

Versailles'ın Cephesi. – Sanki bu sarayı birileri, bilmem ne kadar yüzyıl önce Par Ordre Du Roi, sadece iki saatliğine, bir periler tablosunun parçası olarak dikildiği yerde unutmuş gibidir. Debdebesinden kendine bir şey saklamaz, kendisiyle son bulan kraliyet katına olduğu gibi aktarır. Bu fon önünde, üzerinde mutlakiyetin alegorik bir bale gibi trajedilendiği sahne olur. Ama bugün sadece, gölgesine sığınılan bir duvardır, Le Nôtre'un yarattığı uzak maviliğe bakışın tadını çıkarabilmek için.

Heidelberg Sarayı.– Yıkıntıları göğe yükselen harabeler güneşli günlerde, bakış pencerelerinin içinde ya da tepelerinde akıp giden bulutlara rastlayınca bir kat daha güzel görünür. Mahvoluş, gökyüzünde sahnelediği fani seyirliğin yardımıyla, bu yıkıntıların sonsuzluğunu vurgular.

Sevilla, Alcazar.– Hayal gücünün ilk hareketini izleyen bir mimari. Pratik kaygılarla sekteye uğramamış. Yüksek odalarında sadece rüyalar ve eğlence, bunların gerçekleşmeleri, öngörülmüş. İçinde dans ve susuş *leitmotiv*'e dönüşüyor, çünkü her insan hareketi süslemenin sessiz cümbüşünce emilmekte.

Marsilya Katedral.– En tenha, en güneşli meydanda katedral. Burası hayatın çekildiği bir yer, gene de güneyde, eteklerinde, La Joliette, liman, kuzeyde, hemen bitişiğinde bir proleter mahallesi. Elle tutulmaz, akıl ermez cinsten malın sahip değiştirdiği bir yer gibi duruyor orada yapı, mendirekle depo arasında. Kırka yakın yıl harcadılar ortaya çıkması için. Ama 1893'te, her şey hazır olduğunda sonuç yerle zamanın mimarla bina sahibine karşı bir komplo kurup ve zafer kazanmış olduklarıydı; ruhban sınıfının zengin imkânlarıyla, hiçbir zaman ulaşımın hizmetine açılamayan dev bir istasyon yapılmıştı. Cephesinden belli olur, içerisinde, I.–IV. mevki yolcuların (ama Tanrı önünde hepsi eşittir) bavullar arasında kalmışçasına ruhî varlıkları içine sıkışmış halde, oturup içindeki göndermeleri ve fihristleriyle uluslararası tren sefer cetvellerine çok benzeyen kitaplardan ilahiler okuduğu bekleme salonları bulunduğu. Demiryolu ulaşım tüzüğünden bölümler asılıdır duvarlarda, piskoposluk genelgeleri biçiminde; isteyene, Şeytan'ın lüks treniyle özel seferler için kefaretname

tarifeleri gösterilir ve uzaklardan gelen yolcuların gözlerden ırak yıkanabilecekleri kabinler hazır bulundurulur, günah çıkarma hücreleri biçiminde. Marsilya'daki din istasyonudur bu. Sonsuzluğa giden yataklı vagon trenleri ayin zamanlarında buradan kalkar.

Freiburg Katedrali.– Bir şehirdeki en kendine özgü yerellik duygusu hemşerileri için –hatta belki henüz orada kalmakta olan yolcu için, hatırladıkça– kule saatlerinin vuruşlarındaki tını ve aralıklarla bağlantılıdır.

Moskova, Basilius Katedrali.– Bizans madonnasının kucağındaki şey canlı büyüklükte bir tahta bebekten başka bir şey değil. Meryem'in, çocukluğu sadece ima edilmekle, sadece temsilî olarak kalmış bir İsa karşısındaki acısının ifadesi, canlısına benzetilmiş bir erkek çocuk heykelinin canlandırabileceğinden daha yoğun.

Boscotrecase.– Fıstıkçamı ormanlarının kibarlığı: çatıları girift örgüler olmaksızın kurulmuştur.

Napoli, Museo Nationale.– Eskicil heykeller gülümsemelerinde bedenlerinin bilincini taşıyor seyirciye, nasıl bir çocuk henüz koparılmış çiçekleri, demet yapmadan, dağınık, bize uzatırsa, öyle; buna karşılık geç dönem sanatı yüz ifadelerini daha bir kesinlikle çekip çekiştiriyor, yetişkinin keskin otlarla kalıcı bir demet örüşü gibi.

Floransa, Vaftizhane.– Giriş kapısının üstünde Andrea de Pisano'nun "Spes"i. Oturmuş, ellerini çaresizce kaldırıyor, ulaşamayacağı bir meyveye. Gene de kanatlanmış. Bundan hakikî bir şey yok.

Gökyüzü.– Rüyamda geceleyin bir evden çıktım ve gökyüzünü gördüm. Vahşi bir pırıltı yayıyordu etrafa. Çünkü, yıldızların hepsi görülüyordu ve oluşturdukları burçlar duyusal bir varlık içinde karşımdaydılar. Bir aslan, bir başak, bir terazi ve daha birçoğu yoğun yıldız kümeleri halinde aşağıya, yeryüzüne bakıp duruyorlardı. Ay görülmüyordu ortalıkta.

GÖZLÜKÇÜ

Yazın şişmanlar göze çarpar, kışın zayıflar.

Baharda, güneşli havanın aydınlığında taze yaprakların farkına varılır, soğuk yağmurda daha yapraklanmamış dalların.

Misafirli bir gece nasıl mı geçmiştir, bunu tabaklarla fincanların, bardaklarla yemeklerin duruşundan anlar geride kalan kişi, bir bakışta.

Gönül kazanmada ilke: kendini çoğaltıp yedi tane yapmak; yedi koldan arzu edilenin etrafını sarmak.

Bakış insanın eğilişidir.

OYUNCAKÇI

Modelaj Örnekleri.– Kulübeler büyük, salınan mavnalar gibi, üzerinde insanların itiş kakış ilerlediği mendireğin iki kıyısını doldurmuş. Üstlerinden flamaların sarktığı direkleri yükselen yelkenliler var, bacalarından duman çıkan vapurlar, yüklerini uzun uzun saklı tutan mavnalar. Aralarında, insanın karınlarında kaybolduğu gemiler var; yalnız erkeklerin aşağı inmesine izin veriliyor, ama lombozlarından kadın kolları, tüller ve tavus tüyleri görülüyor. Başka bir yerde yabancı insanlar güverteye dikilmişler, eksantrik bir müzikle in-

sanları korkutup kaçırmaya çalışıyor gibiler. Ama ilgisiz bir şeymişçesine, alıcısına ulaşmıyor bu. İnsanlar çekine çekine yukarıya çıkıyor, gemi merdivenlerinden çıkarcasına, yaylanan adımlarla ve yukarıda oldukları sürece bütün sahnenin kıyıdan kopup ayrılacağını bekler gibi kalıyor. Sonra yeniden, suskun ve mest halde ortaya çıkanlar boyalı alkolün inip çıktığı kırmızı göstergeler üstünde kendi evliliklerinin kurulup yıkıldığını gördüler; bu ölçü cetvelinin alt ucunda kur yapmaya başlayan sarı adam üst ucunda kaybetti mavi kadını. Aynalara bakıp ayaklarının altında zeminin su kütlesi gibi çalkalanıp gittiğini gördüler ve koşan merdivenlerden teker teker açık havaya indiler. Filo semti birbirine katıyor: orada, içerideki kadınlar, kızlar edepsiz bir havada, yenecek her şey ise armut-pişağızıma-düş-ülkesinde gemiye kendiliğinden yüklenmiş. İnsan öylesine kesin biçimde koparılıp ayrılmış ki açık denizlerle, her şeye burada sanki aynı zamanda ilk ve son defaymış gibi rastlamak mümkün. Denizaslanları, cüceler ve köpekler Nuh'un gemisindeymişçesine korunmakta. Hatta demiryolu bile buraya bir kurulmuş ki, tam kurulmuş; bir tünel içinde biteviye dönüp duruyor. Semt birkaç günlüğüne bir Güney Denizi adasının liman şehrine, sakinleriyse Avrupa'nın ayaklarının dibine attığı şeyler karşısında duydukları arzu ve şaşkınlıktan kendilerine gelemeyen vahşilere dönmüş.

Hedef Tahtaları.– Atış poligonu manzaraları bir araya toplanarak tasvir edilmeli. Bir buz çölü vardı aralarında, birçok yerinde hedef olarak beyaz çömlek lülelerin ışınımsı bir düzenleme içinde belirdiği. Arkada, çizgileri birbirine karışmış bir orman parçası önüne dikilmiş, boyalı iki ormancı resmi, en önde, başka bir yerden alınıp takılmış gibi, baştan çıkarıcı göğüsleriyle iki sirenin yağlıboya

resimleri. Başka bir yerde, resimleri ender olarak eteklik, en çok da içgömleği giymiş olarak yapılan kadınların saçlarından pipolar fışkırıyor. Ya da pipolar kadınların ellerinde açtıkları bir yelpazeden çıkmakta. Hareketli pipolar önünde "Tirs aux Pigeon"ların yer aldığı fonda yavaş yavaş dönüyor. Başka poligonlar ziyaretçinin, elinde tüfek, yönetmenliğini yaptığı tiyatrolar sunuyor: onikiden vurursa başlıyor gösteri. Böyle bir yerde otuz altı kutu vardı, sahne çerçevesinin üstünde de, her birinin ne sunacağı yazılıydı: "Jeanne d'Arc en prison", "L'hospitalité", "Les rues de Paris". Başka bir poligonda: "Exécution capitale". Kapalı kapının önünde bir giyotin, siyah cüppesiyle bir hâkim ve elinde haç tutan bir rahip. Atış hedefini bulursa kapı açılır, üzerinde iki cellat yamağı arasında suçlunun bulunduğu bir tahta sürülür dışarıya. Suçlu başını otomatik olarak bıçağın altına yatırır ve kopar kafası. Aynısı "Les délices du mariage"da: Perişan bir iç mekân belirir; oturma odasının orta yerinde baba görülmektedir; dizlerinde bir çocuk tutmakta, serbest eliyle de içinde ikinci bir çocuğun yattığı beşiği sallamaktadır. "L'enfer" – kapıları açıldığı zaman zavallı bir ruha işkence eden bir şeytan görülür. Yanıbaşında başka bir şeytan bir papazı içinde lanetlilerin kaynadığı kazana doğru itelemektedir. "Le bagne" – bir cümle kapısı, önünde gardiyan. Atış hedefini bulursa gardiyan bir zilin ipini çeker. Zil çalar, kapı açılır. İki hükümlünün büyük bir tekerleği çevirmeye çabaladıkları görülür. Gene başka bir düzenleme: Ayısını oynatan bir kemancı. Atış yerini bulunca kemanın yayı oynamaya başlar. Ayı bir pençesiyle davula vurur ve bir bacağını kaldırır. Ormanda Uyuyan Güzel de bir atışla uyandırılabilse, Pamuk Prenses bir atışla elmadan kurtarılabilse, Kırmızı Başlıklı Kız bir atışla kendi-

ni sırra kadem basmış sayabilse, Küçük Cesur Terzi'yi düşünmeden edemeyecek insan. Atış masalsı bir isabet kaydeder o kuklaların dünyasında; kötülerin başını gövdesinden ayıran, prenseslerin prenses olduğunu ifşa eden, kurtarıcı bir gücü vardır. Üzerinde yazı olmayan, büyük kapıda da durum öyledir: İyi nişan alınmışsa kapı açılır, kırmızı pelüş perdelerin önünde bir siyahî durmakta, hafifçe eğilirmiş izlenimini uyandırmaktadır. Ellerinde büyük, altın bir kap tutmaktadır. Kabın üstünde üç yemiş vardır. Önce birincisi açılır, içinde ufacık bir insan belirir, eğilerek selam verir. İkincisinde gene onun kadar ufacık iki kukla dönerek dans etmektedir. (Üçüncü kap açılmadı.) Bunun altında, sahnenin sergilendiği masanın önünde, üzerinde "Route minée" yazılı, tahtadan, küçük bir atlı. Onikiye isabet ettirilirse bir patlama olur, atlı atıyla birlikte takla atar, ama nemelazım, atının üstünde oturduğu gibi kalır.

Stereoskop.– Riga. Her gün kurulan pazar, alçacık tahta kulübelerden oluşan şehir depoları olmayan, geniş, kirli bir taş set olan mendireğin üstünde boylu boyunca uzanıyor, Düna suyu kıyısında. Çoğu zaman bacaları rıhtım duvarının bile aşağısında kalan küçük vapurlar bu siyahımsı cüceler kentine yanaşmış. (Daha büyük gemiler biraz daha aşağıda, Düna'nın aktığı yönde duruyor.) Kirli tahtalar, soğuk havada ışıldayan birkaç tanecik rengin üzerinde eriyip gittiği, topraksı fon. Burada bazı köşelerde, balık, et, çizme ve elbise barakalarının yanında ellerinde rengârenk kâğıt çubuklarla bütün yıl boyunca duran ve batıya doğru sadece Noel sıralarında ilerleyen küçükburjuva kadınları var. İnsanın en sevdiği ses tarafından azarlanması – böyle bu kâğıt çubuklar. Birkaç santime rengârenk ceza demetleri. Mendireğin sonunda tahta çitlerle

çevrili, sudan sadece otuz adım uzakta, kırmızı-beyaz tepeleriyle elma pazarı. Satılacak elmalar saman içine gömülü, satılmışlar ise samansız halde, evkadınlarının sepetlerinde. Arkada koyu kırmızı bir kilise yükseliyor, ama taze kasım havasında elmaların yanaklarına karşı etkili olamıyor. – Mendireğin yakınında, gemici levazımatı satan, kulübelere yerleşmiş dükkânlar. Üstlerine halat resimleri yapılmış. Her yerde tabelalara ya da binanın duvarına malın resminin yapılmış olduğu görülüyor. Şehirde bir mağaza sıvasız tuğla duvarının üstüne sahicisinden büyük boyda bavullar, kayışlar işletmiş. Bir sokak köşesindeki, içinde korse ve kadın şapkası satan bir dükkânın olduğu alçacık binada süslü hanım yüzleri ve bedene sıkıca oturan iç çamaşırları resmedilmiş, toprak sarısı zemine. Önünde, köşede, camlarında benzer şekiller gösteren bir sokak lambası var. Bütün hepsi hayalî bir genelevin cephesi gibi. Bir binanın gri duvarı üstünde, gene limana yakın, gri ve siyah olarak, elle tutulurcasına canlı biçimde resmedilmiş şeker çuvalları ve kömür görülüyor. Başka bir yerde bereket boynuzlarından ayakkabılar yağıyor. Nalburiye işlenmiş bir levhanın üstüne, en ince ayrıntısına kadar, çekiçler, dişliler, kerpetenler ve en küçüğünden vidacıklar – modası geçmiş boyama kitaplarındaki resimlere benziyor görüntüsü. Böyle resimlerle dolu şehir: çekmeceden çıkarılmışçasına düzenli bir kompozisyon içinde. Aralarında ise yüksek, kale benzeri, ölesiye kederli birçok bina yükseliyor, hepsi de çarlık düzeninin dehşetini hatırlatan.

Satılık Değil.– Lucca panayırında mekanik kabine. Sergi uzunlamasına, simetrik olarak ikiye ayrılmış bir çadırda kurulmuş. Birkaç basamakla çıkılıyor. Tabela işini üzerinde hareketsiz birkaç

kuklanın olduğu bir masa görüyor. Sağ açıklıktan giriliyor çadıra, sonra soldakinden gene çıkılıyor. Aydınlık olan iç mekânda iki masa derinlere doğru uzanmakta. Uzun kenarda bitişiyor masalar, öyle ki, dolaşmak için sadece dar bir yer kalıyor. İki masa da alçak ve camla örtülü. Üstlerinde kuklalar ayakta duruyor (boyları ortalama yirmi-yirmi beş santimetre), kapalı olan alt kısımlarında kuklaları hareket ettiren saat mekanizmaları duyulur biçimde tıkırdıyor. Masaların kenarları boyunca çocuklar için küçük bir basamak uzanmakta. Duvarlarda görüntü bozan aynalar. – Girişin hemen yakınında hükümran figürleri görülüyor. Her biri herhangi bir hareket yapmakta: Birinin sağ ya da sol eliyle yaylımlı bir davet jesti, başkalarının camdan bakışlarını gezdirişi; bazıları gözlerini döndürüyor ve aynı zamanda kollarını kımıldatıyor. Franz Joseph, taht üstünde, yanında iki kardinalle IX. Pio, İtalya kraliçesi Elena, Hanım Sultan, at üstünde I. Wilhelm, küçük bir III. Napoléon daha da küçük, veliaht haliyle Vittorio Emmanuelle duruyorlar insanın karşısında. Bunları İncil figürleri izliyor, sonra da Çile. Herodes teferruatlı baş hareketleriyle Çocukların Katli'ne emir veriyor. Ağzını kocaman açarak başını bir şeyi onaylar gibi sallıyor, kolunu uzatıyor ve gene bırakıveriyor. Önünde iki cellat durmakta. Biri, kolunun altında kafası kesilmiş bir çocukla, kesen kılıcını boşa sallayarak, öteki kılıcını bir gövdeye batırmak üzere, gözlerini döndürmesi dışında hareketsiz. Ve yanlarında iki anne: biri durmadan başını sallıyor, bir melankolik gibi hafif hafif; öteki yavaşça, yalvararak kollarını kaldırıyor. – Çarmıha Geriliş. Çarmıh yere uzatılmış. Cellatlar çivileri çakıyor. İsa onaylar gibi başını sallıyor. – İsa çarmıhta, bir asker kendisine yavaş yavaş, kesik hareketlerle bir sünger uzatarak sirke içiriyor, sonra süngeri birden çekiyor. Mesih bu arada hafifçe

çenesini kaldırıyor. Arkadan bir melek yanaşıp kupasına kan doldurmak için çarmıhın üzerine eğiliyor, kupayı uzatıyor, sonra da dolmuş gibi geri çekiyor. – Öbür masada janr türü resimler görülüyor. Ekmek köftesi yiyen Gargantua. Önündeki tabaktan iki eliyle ağzına atıştırıyor köfteleri, bir sağ, bir sol elini kaldırarak. İki elinde de, ucunda köftenin takılı olduğu birer çatal var. – Yün eğiren bir Alpli gençkız. – Keman çalan iki maymun. – Bir büyücünün önünde fıçıya benzeyen iki kap var. Sağdaki açılıyor, içinden beline kadar görülen bir bayan çıkıyor. Sonra inip kayboluyor. Derken soldaki açılıyor: bir erkek vücudu yarısına kadar yükseliyor. Sağdaki yeniden açılıyor, boynuzlarının arasında, hanımın yüzüyle birlikte, bir erkek keçinin kafası beliriyor. Ardından, gene solda: Adamın yerini bir maymun almış. Sonra gene her şey baştan başlıyor. – Başka bir büyücü: Önünde bir masa var ve hem sağ hem sol elinde başaşağı birer kupa tutuyor. Altlarında, bir birini, bir ötekini kaldırdıkça, kâh bir ekmek, kâh elma, kâh çiçek, kâh zar görülüyor. – Büyülü çeşme: Başını sallayan bir köylü çocuğu tulumba karşısında duruyor. Bir kız çekiyor tulumbayı, çeşmenin ağzından gürül gürül, kesintisiz, camdan bir su akıyor. – Büyülenmiş sevgililer: Altından bir çalılık ya da altın bir alev iki kanat halinde açılıyor. İçinde iki kukla görünüyor. Birbirlerine bakıyorlar, sonra gene birbirlerinden yüz çeviriyorlar, sanki bakışırlarken akılları şaşkınlıktan durumuşçasına. – Bütün figürler arasında üstü yazılı küçük bir kâğıt. Hepsi 1862 yılından kalma.

POLİKLİNİK

Yazar, düşünceyi kahvenin mermer masasına yatırır. Uzun uzadıya bakış: zamanı değerlendirmektedir, çünkü bardağı –hastayı muayene edeceği mer-

cek– daha gelmemiştir önüne. Sonra yavaş yavaş alet takımını çıkarır: dolmakalem, kurşunkalem ve pipo. Kahve müşterileri, amfitiyatro biçiminde sıralandıklarında, klinik izleyicilerini oluşturmaktadır. İhtiyaten doldurulmuş ve gene ihtiyaten içilmiş olan kahve düşünce üzerinde kloroform etkisi yapar. Yazarın düşüncesini taktığı şeyin konunun kendisiyle ilgisi kalmamıştır artık, narkoz altındaki kişinin cerrahî müdahale ile ilgisi olmadığı gibi. Düşünce elyazısının ihtimamlı çizgileri boyunca kesilir, cerrah vücut içinde ağırlık merkezlerini değiştirir, kelimelerin ur gibi çoğaldığı yerleri kesip alır ve gümüşten bir kaburga parçası gibi bir yabancı kelime yerleştirir. Sonunda noktalama ince dikişlerle yarayı kapatıp diker ve cerrah garsona, asistanına, ücretini nakit olarak öder.

BU SAHA KİRALIKTIR

Çılgındır, eleştirinin düşüşünden yakınan. Çünkü saati çoktan dolmuştur eleştirinin. Uygun bir mesafenin işidir o. Vatanı bakışaçılarının ve görüntülerin önemli, bir nokta-i nazar edinmenin henüz mümkün olduğu bir dünyadır. Oysa bu arada işler çok yakıcı bir sıcaklıkla gelmiş, insan toplumunun kapısına dayanmıştır. "Önyargısızlık", "tarafsız bakış", o işten kesinkes sorumlu olmayışın safdilce birer ifadesi değilse, yalan olmuştur. Bugün nesnelerin kalbine işleyen en özlü bakış pazar ekonomisinin reklam bakışıdır. Reklam gözlem için varolan serbest alanı yakıp yıkar ve nesneleri öyle tehlikeli bir biçimde gözümüzün önüne kadar sokar ki, sinema perdesinden bir araba, dev gibi büyüyerek ve zangırdayarak üstümüze geliyormuş gibi olur. Ve nasıl ki film mobilyaları ve cepheleri tüketici biçimde eleştirel bakışın karşısına çıkarmıyor, bunlar sadece vurdumduymaz ve uçarı yakınlıklarıyla et-

kili oluyorlarsa, gerçek reklam da öyle bir mekanizmayla nesneleri bize yaklaştırır; onun da iyi bir filminkine uyan bir hızı vardır. Böylece "nesnellik" sonunda ortadan kaldırılmış olmakta, bina duvarlarını kaplayan, "Chlorodont"la "Sleipnir"i devler alıp kullanıverecekmiş gibi gösteren resimler karşısında, sağlığına kavuşmuş duygusallık Amerikan usulünce özgürleşmektedir; nasıl ki artık hiçbir şeyin duygulandırmadığı ve harekete geçirmediği insanlar sinemada yeniden ağlamayı öğreniyorlarsa. Ama sokaktaki adam için, nesneleri böylesine yakınına getiren ve onlarla su götürmez biçimde dokunuşumunu sağlayan şey paradır. Ve para karşılığı çalışıp, tüccarın sanat salonunda resimleri çekip çeviren gazete eleştirmeni bu resimler hakkında onları vitrinde gören sanat dostundan daha esaslı değilse daha önemli şeyler bilmektedir. Konunun sıcaklığı ondan kopar ve onu duygulu kılar. – Sonuçta reklamı eleştiriden o kadar üstün kılan nedir? Elektrik ışıklı kırmızı yazının söylediği şey değil – asfaltın üstünde yansırken yarattığı ateş birikintisi.

BÜRO MALZEMELERİ

Patronun odası silahlarla dolu. İçeriye girenin konfor olarak gözünü bağlayan şey aslında örtülüp gizlenmiş bir silahhane. Yazı masasının üstündeki bir telefon ikide birde çalıyor. İnsanın en önemli yerde sözünü kesiyor ve karşısındakine cevabını ölçüp biçeceği zamanı sağlıyor. Bu arada geçen konuşmanın parçaları burada söz konusu işten daha önemli nice işlerle uğraşıldığını göstermekte. İnsan bunu kendine bir kere söyledi mi, bulunduğu noktadan yavaş yavaş kaymaya başlamış demektir. Kimden söz edildiğini sormaya başlar kendi kendine, görüştüğü kişinin yarın Brezilya'ya gideceğini dehşetle haber alır ve çok geçmeden şirketle öy-

le bir dayanışma içine girer ki, berikinin telefonda yakındığı migreni (fırsat olacağı yerde) üzücü bir aksaklık olarak algılar. Çağrılarak ya da çağrılmadan, sekreter hanım girer içeri. Güzeldir. Velinimeti ise hanımın çekiciliği karşısında, ister şerbetli, ister hayranı olarak çoktan durulup oturmuş halde olsun, misafir arkasından bir kere, bir kere daha bakmakla kalmayacaktır; hanım da hangi davranışın patronuna olan şükranına uygun düşeceğini bilmektedir. Personel hareket halinde, kartoteklerden misafir dostun alabildiğine çeşitli bağlamlarda sınıflanmış kimliğini masanın üstüne dökmektedir. Kişi yorulmaya başlamıştır. Ötekiyse, ışığı arkasına almış olan, bunu misafirinin göz kamaştırırcasına aydınlatılan yüzünden memnuniyetle okur. Koltuk da etkisini göstermektedir; müşteri dişçide gibi, öylece gömülüp arkasına yaslanmış biçimde oturmakta ve gördüğü berbat işlemi sonunda işlerin usulüne uygun yürüyüşü olarak kabul etmektedir. Bu işlemin de er geç faturası çıkacaktır.

AMBARLAMA: NAKLİYE VE AMBALAJ

Sabahleyin erkenden otomobille Marsilya'yı geçerek trene gidiyordum; yolda bildiğim yerler, sonra da yeni, bilmediğim veya pek bulanıkça hatırlayabildiğim yerler karşıma çıktıkça, şehir ellerimde tuttuğum bir kitaba dönüştü; tavanarasındaki bir sandığa girip, kimbilir bir daha nice zaman için gözümden kaybolmadan önce, alelacele birkaç bakış daha fırlattığım bir kitaba.

TADİLAT DOLAYISIYLA KAPALI

Rüyamda bir tüfekle canıma kıydığımı gördüm. Tüfek patlayınca uyanmadım, bir süre cenazemin yatışına baktım. Ancak bundan sonra uyandım.

"AUGIAS" OTOMAT LOKANTASI

Mağrur birinin yaşayışına karşı en güçlü itiraz şudur: yemeğini yalnız başına yemesi. Yalnız yemek insanı kolayca katılaştırır, kabalaştırır. Buna alışık olan bozulup gitmemek için Spartalıcasına yaşamalıdır. Münzeviler, sırf bunun için, etsiz beslenmiştir. Çünkü yemek sadece topluluk içinde hakkettiğine ulaşır; yemek yerini bulacaksa paylaşılmak ve paylaştırılmak ister. Kiminle, o önemli değildir: eskiden bir dilenci zenginleştirirdi her sofrayı. Tek önemli olan paylaştırmak ve vermektir, sofradakilerin bir toplum ruhu içinde konuşması değil. Oysa öte yandan, dostça beraberliğin yemek olmadığında kritikleşmesi de şaşırtıcıdır. Saint-Germain Kontu, dolu sofralar karşısında aç kalır, sırf o yüzden de konuşmada egemenliğini korurdu. Ama her katılanın eli boş döndüğü yere rekabet kavgaları girer.

PULCU

Eski mektup tomarlarını gözden geçiren kimseye çoğu zaman, dokunsa dağılacak bir zarfın üstündeki, nicedir tedavülden kalkmış bir pul düzinelerce sayfa okumaktan daha çok şey söyler. Bazen kartpostallarda rastlar insan böylelerine ve pulu çözsün mü, yoksa kartı, iki yüzünde eski bir resim ustasının aynı değerde, farklı birer çizimi bulunan bir kâğıt gibi saklasın mı, bilemez. Kahvelerin camekânlarında da mektuplar vardır, elbet bir cürümleri varmış da gözler önünde prangaya vurulmuş dururlar. Ya da bir yerden sürgün gelmişlerdir ve

sandığın içinde yılbeyıl, günbegün, camdan bir Salas y Gomez üzerinde ömür tüketmektedirler. Uzun zaman açılmadan kalmış mektuplara kötü bir saldırganlık siner; mirastan yoksun bırakılmışlardır ve gizliden gizliye, sinsice, acı içinde geçirdikleri uzun zamanın öcünü tasarlamaktadırlar. Bunlardan birçoğu sonraları, her yanları damgalarla dağlanmış tamgönderiler olarak, pulcu dükkânlarının vitrinlerine yerleşir.

Bilinir, sadece damgalı pullarla uğraşan koleksiyoncular vardır; insan neredeyse, sırrın özüne inenlerin sadece onlar olduğunu sanabilir. Pulun karanlık yanına, damgaya sadık kalmaktadırlar. Çünkü damga pulun gece yüzüdür. Queen Victoria'nın başı üstüne bir aziz halesi oturtan törensi damgalar, Humbert'in başına bir çilekeş çelengi koyan yalvaçsı damgalar vardır. Ama en sadistçe hayalgücü bile, yüzlerde kırbaç izleri bırakan, koca kıtaların toprağını bir deprem gibi yarıklarla bölen o kara işlemin çapına erişemez. Hele, pulun tecavüze uğramış gövdesi ile beyaz, dantelle süslenmiş tül elbisesi, kenarı, arasındaki o karşıtlık. Damgaların izinden giden kimse detektif gibi en ücra posta idarelerinin işaretlerinden kalan parçaları, arkeolog gibi en yabancı yer isimlerinin gövde kalıntılarını adlandırmak, kabalist gibi bütün bir yüzyıla ait verilerin dökümünü elinde bulundurmak durumundadır.

Pullar küçücük sayılarla, minicik harflerle, yaprakçıklar, gözcüklerle doludur. Bunlar grafik hücre dokularıdır. Hepsi kaynaşır durur ve alçak hayvanlar gibi, parçalansa da yaşamaya devam eder. Bunun içindir ki, birleştirilip yapıştırılan pul parçalarından öylesine etkili resimler ortaya çıkar. Ama üstlerindeki hayat, ölmüş parçalardan oluştuğunu

göstermekle, kokuşmanın havasını hep taşıyacaktır. Böyle portreler ve edepsizce gruplar iskeletlerle, kurt yığınlarıyla doludur.

Uzun serilerin renk dizilişinde acaba yabancı bir güneşin ışığı mı kırılmaktadır? Kilise Devleti'nin ya da Ekvator'un posta bakanlıklarında biz gayrıların bilmediği ışınlar mı doğmuştur? Peki, daha iyi gezegenlerin pullarını niçin göstermezler bize? Ateş kırmızısının Venüs'ün üstünde dolaşımda olan bin tonunu, Merih serisinin dört büyük gri çeşidini ve fiyatsız Satürn pullarını?

Pulların üstünde ülkeler, denizler sadece vilayetlerdir; krallar sadece renkleri hoşlarına gittiği gibi üstlerine boca eden rakamların paralı askerleridir. Pul albümleri büyülü başvuru kitaplarıdır, monarşilerin ve sarayların, hayvanların ve alegorilerin ve devletlerin sayıları tespit edilmiştir içlerinde. Postanın dolaşımı bunların uyumu üzerine kuruludur, nasıl ki göksel sayıların uyumu üzerine gezegenlerin dolaşımı kuruluysa.

Beyzi biçimli, sadece bir ya da iki büyük rakam taşıyan eski, groschen'lik pullar. Bize siyah lake çerçeveleri içinden, hiçbir zaman tanımamış olduğumuz akrabaların tepeden baktığı fotoğraflara benzerler: rakamlara dökülmüş büyükteyzeler ya da nineler, dedeler. Thurn und Taxis'in pulları üzerinde de büyük rakamlar vardır: cadı çarpmış taksimetre numaraları gibidirler orada. Bir akşam arkalarında bir mum ışığı belirse, şaşmayacaktır insan. Ama bir de kenarı olmayan küçük pullar vardır, para birimi ve ülkesi belirtilmemiş. Üstlerinde, en sıkışığından bir örümcek ağı içinde sadece bir sayı görülür. Bunlardır belki, gerçekten kadersiz olanlar.

Paralık Türk pulları üstündeki yazılar İstanbul'dan gelen, ancak yarı yarıya Avrupalılaşmış acar bir tüccarın kravatındaki, eğri duran, pek fazla havalı, pek fazla pırıltılı iğne gibidir. Bunlar postanın sonradangörmeleri, Nikaragua ya da Kolombiya'nın kötü kenarlı, adeta banknot kılığına girmek istemiş, büyük boyutlu çeşitleri meşrebindendir.

Taksa pulları pulların arasındaki ruhlardır. Değişikliğe uğramazlar. Hükümdarların ve hükümet biçimlerinin değişmeleri iz bırakmadan geçer gider yanlarından.

Çocuk uzaklardaki Liberya'ya ters tuttuğu bir tiyatro dürbünüyle bakıyor: işte, karşısında bir şeritçik denizi, palmiyeleriyle, tıpkı pulların gösterdiği gibi. Vasco de Gama ile, ümit gibi eş kenarlı olan ve renkleri havayla değişen üçgenin çevresini dolaşıyor. Ümit Burnu'ndan gelme turizm broşürü. Avustralya pullarındaki kuğuyu görünce bu gördüğü, mavi, yeşil ve kahverengi çeşitlerin üstündekiler de dahil, sadece Avustralya'da yaşayan ve burada okyanusların en pasifiği olan bir havuzda yüzüp giden siyah kuğudur.

Pullar büyük devletlerin çocuk odasında takdim ettikleri kartvizitlerdir.

Çocuk Gulliver olmuş, pullarının ülkelerini ve halklarını görmeye çıkmış. Liliput coğrafyası ve tarihi, o küçük halk üzerine bütün bilgi, bütün sayılarıyla, isimleriyle uykusunda esinleniyor kendisine. Onların iş hayatına karışıyor, firfiri renkteki meclislerine katılıyor, gemilerinin denize indirilişini seyrediyor ve çitin ardındaki tahtlarda oturan taçlı başlarıyla birlikte jübileler kutluyor.

Bilindiği gibi bir pul dili vardır ki, çiçeklerin diliyle ilişkisi mors alfabesinin yazılan alfabeyle ilişkisi gibidir. Ama daha ne kadar yaşayacaktır çiçek cümbüşü telgraf tellerinin arasında? Savaş sonrası döneminin rengârenk, büyük, sanatsal pulları bu bitki örtüsünün güzün açan yıldızçiçekleri ve dalyaları olmamış mıdır, daha şimdiden? Bir Alman olan ve Jean Paul'ün çağdaşı olması rastlantı sayılmayacak Stephan on dokuzuncu yüzyılın yaz ortasında ekmişti tohumlarını, yirminci yüzyılın ötesine kalmayacak olan bu çiçek örtüsünün.

SI PARLA ITALIANO

Geceleyin şiddetli ağrılarla bir park sırasında oturuyordum. Karşımdaki sıraya iki kız gelip oturdu. Başbaşa bir şey konuşmak istiyor olacaklardı ki, fısıldaşmaya başladılar. Benden başka kimse yoktu yakında, bense, ne kadar yüksek sesle de konuşsalar, İtalyancalarını anlamazdım. Ama, bana uzak bir dildeki bu gereksiz fısıldaşma bende, karşı koyamadığım bir biçimde, ağrıyan yere serin bir bez sarılmış duygusunu uyandırdı.

FENNÎ İMDAT SERVİSİ

Düşünüldüğü gibi dile getirilivermiş bir gerçekten daha zavallı bir şey yoktur. Bu durumda, öylece kâğıda geçirilmesi kötü bir fotoğraf bile değildir. Gerçek de (çocuk gibi, bizi sevmeyen bir kadın gibi) yazının objektifi karşısına çıkmaktan kaçınır, biz kara örtünün altına girmiş, kımıltısız bir duruş, bir gülümseme beklerken. Aniden, bir çırpıda dalıp gittiği yerden kovulup uçmak, ister kavga-dövüşle olsun, ister müzikle ya da imdat bağırışlarıyla olsun, ürkütülüp kalkmak ister. Gerçek yazarın içinde döşeli alarm sinyallerini kim saymaya yana-

şır ki? "Yazmak" ise bu sinyalleri göreve koşmaktan başka bir şey demek değildir. O zaman tatlı odalık yerinden kalkar, buduarının, beyin tasımızın, hengâmesi içinde ilk eline geçen şeyi alır, düşürür, çevirir ve böylece, neredeyse tanınmaz halde, bizden kaçıp ötekilere gider. Ama ne kadar âlâ biri ve yapısı ne sağlıklı olmalıdır ki, böyle tabiilikten uzak, kovalanmış haliyle, gene de muzafferane, şipşirin aralarına girebilir.

TUHAFİYE

Çalışmamdaki alıntılar haydutlar gibidir, yol kenarında bekleyip silahlarıyla ortaya çıkar ve aylakların kanılarını ellerinden alırlar.

Suçlunun öldürülmesi ahlakî olabilir – öldürülmesinin haklı çıkarılması asla.

Bütün insanları besleyen Tanrı'dır, yetersiz besleyen ise devlet.

Resim galerilerinde dolaşan insanların ifadeleri orada sadece resimlerin asılı olmasından duydukları ve doğru dürüst gizleyemedikleri hayal kırıklığını yansıtır.

VERGİ MÜŞAVİRİ

Şüphe yok: Malların ölçüsü ile hayatın ölçüsü arasında gizli bir bağlantı vardır, yani para ile zaman arasında. Bir hayatın zamanı ne kadar beyhudelikle dolmuşsa, onu oluşturan anlar da o kadar kırılgan, çok biçimli, dağınıktır, öte yandan büyük bir ömür eğrisi başarılı insanın varlığının yansımasıdır. Lichtenberg pek doğru olarak, zamanın kısalmasından değil, küçülmesinden söz etmeyi önerir

ve şöyle der: "Birkaç düzine milyon dakika, yirmi beş yıldan az fazla bir hayat oluşturur." Bir düzine milyon biriminin hiçbir şey ifade etmediği bir paranın kullanıldığı yerde hayat da yıllarla değil, tutarının saygın bir görünüm kazanabilmesi için, saniyelerle ölçülecektir. Buna uygun olarak da, bir tomar banknot gibi, çarçur edilecektir: Avusturya Krone birimiyle hesaplamak alışkanlığından bir türlü vazgeçemiyor.

Para ile yağmur sıkı sıkıya ilintilidir. Havanın kendisi bu dünyanın durumunun bir göstergesidir. Rahmetirahman ise bulutsuzdur, hava şartlarından haberi yoktur. Üzerine hiçbir paranın yağmayacağı bir mükemmel mallar memleketi de gelecektir.

Banknotlar üzerine tasvir edici bir çözümleme yapılsa iyi olurdu. Taşıyacağı sınırsız mizah gücünün bir eşini sadece nesnelliğinin gücünde bulurdu bu kitap. Çünkü bu belgeler üzerinde olduğu kadar başka hiçbir yerde kapitalizm kutsal bir ciddiyetin safdilliği içinde boy göstermez. Banknotların üzerindeki, rakamların etrafında oynaşan masum yavrular, tanrıça kılığında elinde kanun levhaları tutanlar ve kılıcını kınına sokan zırhlı kahramanlar – kendi başına bir dünyadır bu: cehennemin cephe mimarisi. – Lichtenberg, zamanında kâğıt parayı yaygınlaşmış görseydi, böyle bir eser tasarlamayı ihmal etmezdi.

DAR GELİRLİLER İÇİN HUKUKİ DANIŞMA SERVİSİ

Yayıncı.– Beklentilerim bakımından en ağırından bir hayal kırıklığına uğramış oluyorum. Yazdıklarınızın izlerçevre içinde hiç mi hiç etkisi yok; en ufak bir yankı uyandırmıyorlar. Oysa kitabın

sunuluşunda masraftan kaçınmadım. Bütün paramı reklama döktüm. – Biliyorsunuz, size ne kadar değer verirdim ve hâlâ veriyorum. Ama anlayışla karşılayacaksınız ki, benim tüccar vicdanım da artık yavaş yavaş başkaldırıyor. Yazarlar için elinden geleni yapan biri varsa, benim. Ama sonunda, benim elime bakan karım, çocuklarım da var. Tabii, son yılların zararlarını sizin üstünüze yıkmak istiyor değilim. Ama hayal kırıklığının bıraktığı o acı duygu da kalacaktır. Şu sıra maalesef kesinlikle destek olamayacağım size.

Yazar.– Bayım! Siz niçin yayımcı oldunuz? Bunu şimdi hemen göreceğiz. Ama önce size bir şey söylememe izin verin: ben arşivinizde 27 numara olarak geçiyorum. Kitaplarımdan beşini yayımladınız; yani beş kere 27'ye oynadınız. 27 kazanmadığı için üzgünüm. Bu arada, siz bana sadece yandan *çarklı oynadınız. Sadece, şans sayınız 28'in yanıbaşında* olduğum için. – Niçin yayıncı olduğunuzu biliyorsunuz artık. Pekalâ Babanız Beyefendi gibi, namuslu bir meslek de seçebilirdiniz hayatınızda. Ama hep günü gününe yaşamak – gençlik böyledir işte. Siz kötü alışkanlıklarınızı yaşamaya devam edin. Ama namuslu tüccar gibi görünmekten kaçının. Masum bir ifade takınmayın, kumarda her şeyi kaybedince: Günde sekiz saat çalıştığınızdan da söz etmeyin, geceleri kafanızı dinleyemediğinizden de. "Her şeyden önce, yavrum, dürüst ol, doğruyu söyle!" Bir de şu var: Numaralarınız karşısında rol kesmeyin! Yoksa dışarı atılırsınız!

TABİP – GECE BU ZİLİ ÇALINIZ

Cinsel doyum erkeği cinsellikte olmayan, doyumunda ise, belki de sadece orada, ortasından kesilen –çözülmeyen– erkeklik sırrından masun kılar.

Bu sır onu hayata bağlayan bir kelepçeye benzetilebilir. Kadın kelepçeyi kırar, erkek, hayatı sırrını kaybettiği için, ölümüne serbest kalır. Böylece yeniden doğuşa ulaşır erkek ve sevgili onu nasıl annenin çekim alanından kurtardıysa, tabiatın sırrı olarak örülmüş o göbek bağını kesen ebe olan kadını da onu harfiyen toprak anadan çekip alır.

MADAME ARIANNE – SOLDA İKİNCİ GİRİŞ

Bilici kadınlara geleceği soran kimse, bilmeden, gelecek olan hakkında içinde zaten olan ve karşısındakinin ağzından duyacaklarına oranla bin kat daha kesin bir bilgiyi ifşa etmiş olur. Ona yön veren şey meraktan çok atalettir; kaderin ortaya dökülmesine seyircilik ederken gösterdiği o teslimkârane zihin körlüğüne ise, cesur kişinin tehlikeli, aceleci bir jestle geleceğini ortaya koyuverişi kadar az benzeyen bir şey yoktur. Çünkü bunun özü zihnin canlılığıdır; her saniye neyin cereyan ettiğini kesin biçimde fark etmek en uzak geleceği önceden bilmekten daha canalıcı bir önem taşır. Geleceğin işaretleri, sezgiler, göstergeler her gün organizmamızdan dalgaların çarpışı gibi geçip gidiyor elbet. Onları yorumlamak mı, onlardan yararlanmak mı, sorun budur. Öte yandan, ikisini birleştirmek mümkün değildir. Biri korkaklık ve atalet tavsiye eder, öteki soğukkanlılık ve hürriyet. Çünkü, uzgörü veya uyarı iletilebilir bir şey, bir söz ya da resim olmadan ölmüş gitmiştir bile içindeki en kuvvetli tarafı, bizi merkezden vuran ve bizi daha farkına varmış-varmamışken kendi uyarınca davranmaya zorlayan kuvvet. Bunu ihmal ettik mi, o zaman, ve sadece o zaman çözer kendi şifresini. Biz bu çözümü okuruz. Ama artık geç olmuştur. Onun için, birdenbire yangın çıktığında, durup dururken bir ölüm haberi geldiğinde, ilk sessiz dehşetin içinde

bir suçluluk duygusu, biçim kazanmamış bir suçlanma yer alır: Aslında bilmiyor muydun böyle olacağını? Ölenden son defa söz ettiğinde adı bir başka çıkmamış mıydı ağzından? Alevlerin içinden sana el sallayan şey dün akşamın ancak şimdi anlayabildiğin dili değil mi? Peki, sevdiğin bir nesne kaybolduğunda, daha saatler, günler önce bir hale, bir istihza ya da keder sarmamış mıydı o nesnenin etrafını, olacağı açığa vuran? Morötesi ışınları gibi hatırlayış hayatın kitabında herkese, uzgörü olarak metni tefsir etmiş o görülmez yazıyı gösterir. Ama maksatları değiş-tokuş etmek, yaşanmamış ömrü birçabuk yaşayıp bitiren, aşındıran, kirletilmiş halde bize geri veren iskambil kâğıtlarına, ruhlara, yıldızlara teslim etmek cezasız kalmayacaktır; bedeni dolandırıp onu kaderin cilveleriyle kendi toprağında boy ölçüşerek onlara galebe çalma gücünden etmek cezasız kalmayacaktır. Şimdiki an, altında kaderin teslim olduğu boyunduruktur. Gelecekle ilgili gözdağını dolu dolu yaşanmış şimdiye dönüştürmek: istenebilir bu tek telepati mucizesi dipdiri bir farkındalığın eseridir. Böyle bir davranışın insanın gündelik alışverişinin bir parçası olduğu çok eski çağlar o insanın eline kendi çıplak bedeni olan en güvenilir aracı sunmuştu: kehanet. Daha Eskiçağ bile gaipten haber verme kılgısını unutmuş değildi; sendeleyerek Kartaca toprağına basan Scipio yere düşerken kollarını alabildiğine açarak zafer çığlığını atar: Teneo te, Terra Africana! Dehşetin emaresi, talihsizlik imgesi olabilecek bir şeyi somut bir biçimde o saniyeye bağlar ve kendi kendini bedeninin emir kulu eder. İşte bu noktada en yüce zaferlerine ulaşmıştır, bütün o zühdîce oruç, eldeğmemişlik, nöbet temrinleri. Gün her sabah temiz bir gömlek gibi serili durmaktadır yatağımızın üstünde: Bu dokuması eşsiz incelikteki, eşsiz sıkılıktaki temiz kehanet ısmarlama gibi üstümüze oturur.

Önümüzdeki yirmi dört saatin mutluluğu uyanırken onu elimize alıp almadığımıza bağlı olacaktır.

MASKELİ BALO LEVAZIMATI

Bir ölüm haberi getiren, kendini pek önemli görür. Kendi duygusu onu –ne kadar dirense de– ölüler âleminden gelen bir elçi kılmaktadır. Çünkü bütün ölülerin topluluğu o kadar büyüktür ki, sadece ölümün haberini veren bile boyutlarını hisseder. "Ad plures ire" demiştir Latince konuşanlar ölüme.

Bellinzona'da, istasyonun bekleme salonunda üç dinadamı görmüştüm. Oturduğum yerin çaprazına gelen bir bankta oturuyorlardı. Ortada oturan ve başındaki kırmızı takkeyle biraderlerinden ayrılanın jestlerini izliyordum, bütün dikkatimi vermiş olarak. Onlara bir şeyler söylerken ellerini kucağında kavuşmuş halde tutuyor, ancak arada sırada birini ya da ötekini azıcık kaldırıp oynatıyordu. Aklıma gelen: Sağ el hep bilmeli sol elin ne yaptığını.

Kim vardır ki, ömründe bir kere metrodan açık havaya çıkıp da yukarıda dopdolu gün ışığının içine dalınca çarpılmamış olsun. Oysa güneş birkaç dakika önce, o aşağıya inerken aynı parlaklıkla ışımaktaydı. Ne çabuk unutmuştur yolcu üst dünyadaki havayı. O çabuklukla da üst dünya onu unutacaktır. Çünkü kim kendi varlığı üzerine, başka iki üç kişinin hayatları içinden hava gibi sevecen ve yakın geçmiş olmaktan daha fazla bir şey söyleyebilir?

Shakespeare'de, Calderon'da son sahneyi sık sık kavgalar doldurur, krallar, prensler, şövalye yamakları, maiyet "kaçış halinde sahneye girerler".

Seyircilere göründükleri an onları duraksatır. Sahne drama kişilerinin kaçışına dur der. Kavganın dışında ve gerçekten üstünde olanların gözleri önüne gelmek tehlikeye düşmüşlere nefes aldırır ve çevrelerini yeni bir havayla sarar. Buradan alır "kaçış halinde" sahneye çıkanların görüntüsü gizli anlamını. Bu esrarın okunmasının içine, bizim de hayatın içinden geçerek kaçışımızın yabancıların bakışları sayesinde masun olacağı bir yerin, bir ışığın veya sahne ışığının varlığı beklentisi karışır.

MÜŞTEREK BAHİS BAYİİ

Burjuva varlığı bir kişisel işler rejimidir. Bir davranış biçimi ne kadar önemli, sonuçları ne kadar ciddiyse, bu rejim de onu o ölçüde kontrol dışı bırakır. Politik bağlanım, malî durum, din – bütün bunlar bir köşeye sinme eğilimindedir; aile ise dolaplarına, köşelerine en müptezel böceklerin yerleştiği köhne, karanlık yapıdır. Darkafalı temiz vatandaş aşk hayatının eksiksiz biçimde özelleştirildiğini ilan eder. Bu kesim için kur yapma sadece iki kişinin paylaştığı, sessiz, ketum bir olay haline gelmiştir ve böyle, alabildiğine özel, her türlü sorumluluktan arınmış olan kur yapmadır, "âşıktaşlık"ta yeni olan. Buna karşılık gerek proleter, gerekse feodal tür kur çabanın daha çok kadına değil, rakiplerin üstesinden gelmeye yönelik olması bakımından benzeşirler. Bu ise, kadına "hürriyeti" içinde söz konusu olduğundan çok daha derin bir saygı duymak, kadını sorguya çekmeksizin, onun emrine amade olmak demektir. Erotik vurguların kamu hayatına götürülmesi feodal ve proleter bir özelliktir. Bir kadınla filan filan vesilede beraber görülmek onunla yatmaktan büyük önem taşır. Onun için, evlilikte değerli olan, eşlerin verimsiz bir "uyum" içinde olması değildir: eşler arasındaki

mücadelelerin ve rekabetin dışa dönük bir sonucu olarak, tıpkı çocuk gibi, evliliğin zihinsel şiddeti de ortaya çıkar.

BİRA SALONU – AYAKTA

Tayfaların karaya çıktığı enderdir; açık denizde görev insana pazar tatili gibi gelir, gece gündüz yükleme-boşaltma yapılan limanlardaki işle karşılaştırıldığında. Sonra, bir iş kafilesine birkaç saatliğine şehir izni verildiğinde hava kararmıştır bile. Katedral olsa olsa kapkaranlık bir heyula gibi durmaktadır, bara giden yolun kıyısında. Birahanedir her şehrin anahtarı; nerede Alman birası içilebileceğini bilmekse yeterli fizikî ve sosyal coğrafya. Gecenin şehir planı Alman denizci barında açılır: Oradan geneleve, öbür barlara giden yolu bulmak zor olmayacaktır. Bunların adları günlerden beri masa başı sohbetlerinde anılmaktadır. Çünkü bir limandan ayrılınca herkes birbiri ardından, bir sonraki limana ait lokallerin, dansinglerin, güzel karıların ve yerel yemeklerin lakaplarını, küçük flamalar gibi, göndere çeker. Ama kim bilebilir, bu sefer karaya çıkılıp çıkılamayacağını? Onun için, daha geminin gümrük muayenesi yapılır yapılmaz, hatıra eşyası satıcıları çıkmıştır bile güverteye: Kolyelerle kartpostallar, yağlıboya tablolar, bıçaklarla mermer heykelcikler. Şehir gezilmez, satın alınır. Tayfaların bavulunda Hongkong'dan alınan deri kemer Palermo'nun panoramasıyla Stettinli bir kızın fotoğrafının yanıbaşındadır. Gerçek memleketleri de aynı öyledir. Şehirliler için yabancı dünyaları barındıran, sislere gömülü bir uzaktan gemicilerin haberi yoktur. Her şehirde ilk olarak kendini kabul ettiren şey gemideki nöbet, sonra Alman birası, İngiliz tıraş sabunu ve Hollanda tütünüdür. Endüstrinin uluslararası standardı onlar için kemiklerine işleye-

cek ölçüde somuttur; palmiyelere, buzdağlarına aldanmazlar. Denizci yakını "yemiş bitirmiştir", ona artık ancak en kesin çizgilerle ayrılmış nüanslar bir şey söyleyebilmektedir. Ülkeleri binalarını yapış biçimlerine veya arazinin dekoruna göre olmaktan çok, balıklarını pişirişlerine göre ayırt edebilir. Ayrıntılarla öylesine içli dışlıdır ki, okyanusta başka gemilerle kesiştiği (ve kendi kumpanyasından olanları siren çığlıklarıyla selamladığı) rotalar onun için, üzerinde çarpmadan ilerlenmesi gereken caddeler olmuştur. Açık denizde öyle bir şehirde yaşamaktadır ki, bu şehrin Marsilya'sının Cannebière'i üstünde Port Said'den bir bar ile az ilerisinde, karşıda bir Hamburg batakhanesi, Barselona'sının Plaza Cataluña'sında Napoli'deki Castel del Ovo bulunmaktadır. Subaylar için, memleketleri olan şehir öncelik taşır daha. Ama hafif tayfalar, ateşçiler, nakliyat halindeki emekleri gemi karinasında malla dokunuşum içinde olan insanlar için kesişen limanlar yurt bile değil, beşiktir. Ve insan onlara kulak verince farkına varır, yolculukta ne menem bir yalanın gizli olduğunun.

DİLENCİLİK VE KAPIÖNÜ SATICILIĞI YASAKTIR!

Dilenciye bütün dinler büyük saygı göstermiştir. Çünkü dilenci nesnel ve sıradan olduğu kadar kutsal ve hayat verici bir iş olagelmiş olan sadaka verme konusunda gerek zihnin, gerekse düşüncenin temellerinin; gerek sonuçların, gerekse ilkelerin, acıklı biçimde yetersiz kaldığını göstermektedir.

Güney ülkelerindeki dilencilerden yakınılır ve bu arada onların burnumuzun dibinden ayrılmadan, ısrarla dilenmelerinin âlimin güç metinler karşısındaki inatçılığı kadar haklı olduğu unutulur. En

ufak bir tereddüt esintisi, en belli-belirsiz bir isteyiş ya da ölçüp biçme yoktur, mimiklerimizden sezemeyecekleri. Seslenişiyle bize, aslında çağırıp arabasına binmeye hiç de isteksiz olmadığımızı, daha kendimiz farkında değilken söyleyen faytoncunun, ıvır-zıvırların arasından bizim ilgimizi çekebilecek tek zinciri ya da kameyi bulup çıkaran eskicinin telepatisi de aynı cinstendir.

PLANETARYUMA GİDER

İnsan, bir zamanlar Hillel'in yaptığı gibi Musevi öğretisini, Eskiçağ'ın öğretisini kısacık, ayak üzeri dile getirecek olsaydı, şu cümleyi kullanması gerekirdi: "Yeryüzü yalnızca, evrenin güçlerini emerek yaşayanların olacaktır." Eskiçağ insanını daha sonraki insandan, evrensel bir deneyime teslimiyeti kadar ayıran bir şey daha yoktur; sonraki çağların insanı hemen hiç bilmez bu teslimiyeti. Kaybolup gidişi daha Yeniçağ'ın başlangıcında astronominin parlak döneminde kendini haber verir. Kepler, Copernicus, Tycho de Brahe'ye şevk veren şey elbet sadece bilimsel itkiler olmamıştır. Ama gene de, astronominin çok geçmeden ulaştığı nokta olan, evrenle optik bir bağlılığın kayıtsız şartsız vurgulanması noktası ileride zorunlu olarak gelecek olanın bir belirtisini taşıyor gibi görülebilir. Eskiçağ'ın evrenle uğraşması başka türlüydü: esriklikte gerçekleşiyordu. Sadece esriklik değil midir, içindeyken en yakın ve en uzak hakkında, hem de daima biri ötekiyle beraber halde, güvenimizin tam olduğu durum? Ama bu da, insanın evrenle ancak toplu halde esrikçe iletişim kurabileceği anlamına gelir. Yenileri tehdit eden yanılgı bu deneyimi önemsiz, savsaklanabilir bir deneyim, tek insanın güzel, yıldızlı gecelerde kapıldığı bir hülya saymalarıdır. Hayır, bu deneyim durup durup yeniden gündeme gelmektedir; o zaman da halkların

ve sülalelerin bu deneyimden ne kadar az kaçınabildikleri son savaş örneğinde en korkunç biçimde kendini belli etmiştir: Evrenin güçleriyle yeni, hiç görülmemiş bir evlilik denemesi olmuştur bu savaş. İnsan kitleleri, gazlar, elektrik güçleri orta yere atılmış, yüksek frekanslı akımlar araziyi boydan boya katetmiş, gökyüzünde yeni yıldızlar parlamış, hava ve deniz dibi pervane sesleriyle inlemiş, her yerde toprak ananın bağrına kurban çukurları kazılmıştır. Evreni elde etmek uğruna yapılan bu büyük yarış ilk defadır ki gezegen boyutunda, yani tekniğin ruhu içinde gerçekleşmiştir. Ama egemen sınıfın kâr hırsı tekniği iradesi altına almaya niyet ettiğinden teknik de insanlığa ihanet etmiş, zifaf yatağını kan gölüne çevirmiştir. Tabiata egemen olmak, emperyalistlerin öğretisince, tekniğin bütün anlamıdır. Ama kim güvenmek ister, çocuklara büyüklerin egemen olmasını eğitimin anlamı ilan eden dayakçı bir hocaya? Eğitim her şeyden önce kuşaklar arasındaki ilişkinin vazgeçilmez düzenlenişi değil midir; dolayısıyla, egemenlikten söz edilecekse, konu çocuklar değil, kuşak ilişkileri üzerinde egemenlik değil midir? Bunun gibi, teknik de tabiat egemenliği değildir: tabiat ile insanlık arasındaki ilişki üzerinde egemenliktir. Tür olarak insanlar gerçi onbinyıllardan beri gelişimlerinin sonunda bulunuyorlar; ama tür olarak insanlık gelişiminin henüz başında. İnsanlık türü için teknik ile, evrenle dokunuşumunun halk ve aile düzenlerinde olduğundan yeni ve farklı biçimde oluştuğu bir beden örgütlenmektedir. Çeşitli hızlar deneyimini hatırlatmak yeter: bunlar sayesinde insanlık artık zamanın iç bölgelerine doğru, hastalara önceleri yüksek dağlarda ya da güney kıyılarında şifa veren kuvveti sağlayacak ritimlerle karşılaşacağı, sonu görülemeyecek yolculuklara hazırlanmaktadır. Lunaparklar sanatoryumların bir ön biçimidir.

Gerçek evrensel deneyimin verdiği ürperti bizim "tabiat" demeye alışkın olduğumuz o küçücük tabiat parçasına ulanmış değildir. Son savaşın kıyam gecelerinde insanlığın iskeletini saralının mutluluğuna çok benzeyen bir duygu örselemiştir. Savaşı izleyen isyanlarsa yeni gövdeyi denetim altına alma yolundaki ilk denemedir. Proletaryanın iktidarı sağlığına kavuşmasının ölçeğidir. Bu ölçeğin disiplini proletaryanın iliklerine kadar işlemezse, hiçbir pasifist akılyürütme kurtaramayacaktır onu. Canlı olan, yokoluşun sarsıntısını sadece döllemenin esrikliğinde yener.

Çevirmenin Notları

MEKSİKA ELÇİLİĞİ Hayır dercesine, sağdan sola doğru: Türkçe konuşanların başı aşağıdan yukarıya doğru sallayarak yaptığı "Hayır" işaretinin Avrupa kültür çevresindeki karşılığı.

ALTYAPI ÇALIŞMALARI Rüya kelimesi Anaquivitzli şu parçalardan oluşuyor: Yunanca bir önek olan ·αυ[]; Fransızca hayat anlamına gelen vie, Almanca espri demek olan witz ve Almanca küçültme eki olan li.

TİTİZ HANIMLAR İÇİN KUAFÖR Kurfürstendamm Berlin'de, sosyal hayatın merkezi olagelmiş "Cadde-i Kebir".

YEMİNLİ MUHASEBE MÜFETTİŞİ Başlığın içerikle ilgisi Almanca'da muhasebe ve kitap (= muhasebe defteri) kelimeleri arasındaki yakınlıktan ileri geliyor.

İLAN YAPIŞTIRMAK ... / ON ÜÇ TEZDE YAZARLIK ... Nulla dies sine linea (Lat.): Satır yazmadan gün geçmesin.

İLAN YAPIŞTIRMAK ... / ON ÜÇ TEZDE ELEŞTİRİ ... in nuce (Lat.): kısaca, özünde

KAĞIT VE KIRTASİYE Pharus-Plan: Vaktiyle Berlin'de bir yayınevi olan Pharus şehir planları yayımlıyordu.

DİLEK YAPRAĞI Mutlu Özlem ve ilk mısraı 'Nasıl bir kamış yeşerirse' olan dörtlük Goethe'nin Batı-Doğu Divanı'nın Moganni Nameh bölümünün son iki şiiri.

Place de la Concorde: Paris'te Concorde meydanı.

FOTOĞRAF İŞLERİ / ATLIKARINCA... orkestriyon: 1791 ile 1851 arasında geliştirilen, sonra gramofonun icadıyla ortadan kalkan mekanik müzik aletlerinin genel adı.

FOTOĞRAF İŞLERİ / TERTİPSİZ... kripta: Bazı kiliselerin altında bulunan, mezar ve tabutluk olarak kullanılan mahzen.

ANTİKA EŞYA / DUA DEĞİRMENİ dua değirmeni: Kâğıt şeritlere yazılı veya basılı dualarla dolu olan ve kolu çevrilerek hare-

ket ettirilen bir kap; her dönüşünde duaların bir kere okunmuş olduğu kabul edilir.

ANTİKA EŞYA / ESKİ HARİTA complexio: Çeşitli şeylerin, örneğin saç, cilt ve göz renginin birbirine uyması.

ANTİKA EŞYA / TORSO torso: İşlenip bitirilmemiş, ya da bugüne bütün haliyle ulaşamamış, kol ve bacakları eksik heykel.

BALKON Karthauser karanfili: Çiçekleri demetler oluşturan bir yaban karanfili, Dianthus carthusianorum.

Asphodelos: Karanlıklarda yetişen ve ölüm simgesi olarak bilinen bir bitki, Hemerocallis.

SAVAŞÇILAR ANITI Karl Kraus (1874-1936): Viyanalı gazeteci. 1899'dan ölümüne kadar yayımladığı "Die Fackel" [Meşale] dergisindeki, Avusturya tarihine ve toplumuna, özellikle Yahudi düşmanlığı, cinsel ahlak, öncü sanat ve I. Dünya Savaşı konularında yönelttiği amansız saldırılarıyla, çağdaş edebiyat, tiyatro ve gazetecilikle ilgili hicivleriyle ve dil eleştirisiyle tanınır.

Mutlu Özlem için bak: yukarıda, KAĞIT VE KIRTASİYE / DİLEK YAPRAĞI ile ilgili not.

YOLCULAR İÇİN ... / VERSAILLES ... Par Ordre de Roi: Fransızca, "Kral'ın Emriyle"

MARSİLYA ... yataklı vagon'un Almanca karşılığı kelimesi kelimesine uyuma vagonu'dur.

NAPOLI ... Museo Nationale: Millî müze.

FLORANSA ... Andrea Pisano Vaftizhane'nin üç kapısından kuzeyde ve bronzdan olanını yapan sanatçı (14. yüzyıl). Spes, Lat.: İlahe biçiminde tasavvur edilen ümit.

OYUNCAKÇI ... / MODELAJ ... Armut-piş-ağzıma-düş-ülkesi: Bir Alman masalının konusu olan, yiyecek içeceğin insanları hiçbir zahmete girmeleri gerekmeden doyurduğu ülke, Schlaraffenland.

HEDEF TAHTALARI Tirs aux Pigeon(s), Fr: Hareketli hedeflere ateş etme oyunu/talimi.

Jeanne d'Arc en prison, Fr.: Zindanda Jeanne d'Arc.

L'hospitalité, Fr.: Misafirperverlik.

Les rues de Paris, Fr.: Paris'in caddeleri.

Exécution capitale, Fr.: Baş kesme cezası.

Les délices du mariage, Fr.: Evliliğin tatları.

L'enfer, Fr.: Cehennem.

Le bagne, Fr.: Forsaların konduğu hapishane.

Küçük Cesur Terzi de Grimm masallarından biridir ve kurnaz olduğu kadar blöfçü bir adamın bir devi altederek kralın kızını ve ülkesini elde edişini anlatır.

Route minée, Fr.: Mayınlı yol.

STEREOSKOP Stereoskop, Alm.: Özel olarak hazırlanmış görüntüleri üç boyutlu olarak göstermeye yarayan alet.

Santimes: Para birimi.

SATILIK DEĞİL Çile: İsa'nın Son Akşam Yemeği'nden başlayıp Mezara İndirilişi'ne kadar çektiği çileyi dile getiren bir dizi resim, heykel, anlatı.

Janr resmi: Bir yörenin ve dönemin âdetlerini, gündelik yaşayışını konu alan resim türü.

Groschen, Alm.: Mark'ın onda biri değerinde para birimi.

Thurn und Taxis: Alman prensi von Thurn und Taxis 1500 yıllarında Kutsal Roma İmparatorluğu'ndaki ilk düzenli posta servisini kurar. Bu işletme 1615'te "Genel Posta Eminliği" makamının işletmesini üstlenir ve 1867'ye kadar devam eder.

Heinrich von Stephan (1831-1897): 1874'te 22 ülke temsilcisinin uluslararası posta kurallarının basitleştirilmesi için Bern'de toplanmasına, bu arada da Dünya Posta Derneği UPU'nun kurulmasına önayak olur. 1876'da Alman İmparatorluğu'nun Posta Genel Müdürlüğü görevine gelir.

SI PARLA ITALIANO Si Parla Italiano: İtalyanca konuşulur.

VERGİ MÜŞAVİRİ Krone, Alm.: taç. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yıkılışına kadar geçerli olan para birimi.

MADAME ARIANE Teneo te, Terra Africana!, Lat.: Seni tutuyorum, Afrika toprağı!.

MASKELİ BALO... Ad plures ire, Lat.: Çoklara gitmek.

Sağ el hep bilmeli...: "Sadaka verdiğin zaman, sol elin sağ elinin ne yaptığını bilmesin de, sadakan gizlide olsun; gizlide gören Baban da sana ödeyecektir." (İncil, Matta 6,3-4).

"Konuşma hürriyeti kaybolmakta. İnsanlar arasında eskiden konuşmada karşıdakinin üzerine eğilme gayet tabii bir şeyken, şimdi yerini ayakkabılarının veya şemsiyesinin fiyatını sormak alıyor. Her sohbetin içine önü alınmaz bir şekilde, hayat şartları konusu, para konusu giriyor. Bu arada söz konusu olan ne bireyin endişeleri ve çilesi –böyle olsa, belki konuşanlar birbirleriyle yardımlaşabilirdi–, ne de konunun bütün içinde gözden geçirilmesi. İnsan sanki bir tiyatroda tutsakmış da, sahnedeki oyunu ister istemez izlemek zorundaymış, bunu ister istemez, durup durup yeniden düşüncenin ve konuşmanın konusu etmek zorundaymış gibi."

Düşünür, kültür tarihçisi, eleştirmen, estetik kuramcısı, *Pasajlar*'ın yazarı Walter Benjamin'den gündelik hayata, edebiyata, sanata, kültüre dair aforizma tadında denemeler.

ISBN 978-975-363-630-X
8 TL
9 789753 636308